

Representation of Governance Social Capital in the 2022 Protests: An Analysis of Social Media Big Data

Alireza Haddadi *

Assistant Professor, Allameh Tabataba'i University:
Tehran, Iran

Abstract

Social capital of governance is the association of the acceptability of governance in the mentality of society, and its continuous monitoring is an undeniable necessity for any political system. Using the method of computational social science, this article examines the perceptions of the statistical community of users of the social networks Twitter, Instagram, and Telegram in 4 seasonal periods of 2022 and addresses the challenges of social capital of governance in the Iranian protests. The results show that this composite index has undergone a sharp downward trend, simultaneously with the protest events, and has decreased by 11.46 percent in terms of sentiment analysis. The findings are consistent with theories that formulate protests as a signal of reduced trust and institutional weakness in the performance of governance values and the violation of social contracts. Disruption in the biosphere, the problem of structural inefficiency and resourcefulness in a crisis situation, the ambiguity of the promising horizon, the reduction of public resilience, the activation of class, gender, ethnic, and generational faults against the government, the crisis of the middle class and civil society and the reduction of participation, the discrediting of the benevolence of officials, and the depreciation of the opportunity for shared values and national identity are considered to be the seven challenges to the social capital of governance in relation to the 2022 protests in Iran.

Keywords: Social capital, computational social science, data mining, trust, participation, social networks, protests.

* Corresponding Author: Arhaddadi@atu.ac.ir

How to Cite: Haddadi, H. (2025). Representation of Governance Social Capital in the 2022 Protests: An Analysis of Social Media Big Data, *Quarterly Journal of Social sciences*, 32(108), 53-105. DOI: 10.22054/qjss.2025.86591.2897

Extended Abstract

Introduction

Social capital in governance is considered one of the key pillars of development and progress of societies. In crisis situations such as protests, the importance of social capital doubles: this capital prevents the escalation of conflict by maintaining trust in governance structures and facilitating dialogue. On the other hand, it should be noted the negative and significant relationship between social capital and protests (including demonstrations and violence). The 1401 protests in Iran are one of the important turning points in which the relationship between the government and society, as the two sides of social capital, was severely challenged. Therefore, the present article attempts to present the analytical results of its national assessment in four time periods of 1401 (before and after the protests) and typify the challenges of the governance system, using the capacity of computational social sciences and the model that it has previously presented for measuring social capital (Haddadi, 1403).

Literature Review

Poecze et al., reviewing 80 scientific studies, introduce and analyze different methods of measuring social capital in social networks. Social capital in this area is divided into three dimensions: structural (social connections and interactions), relational (quality of relationships such as commitment and responsiveness), and cognitive (shared values and beliefs) (Poecze et al., 2020).

In the context of socio-political crises such as protests, the role of social capital becomes much more prominent. In a study of African countries, Sangnier and Zylberberg (2017) showed that protests act as signals of the failure of government institutions, which reduces trust in political leaders and government institutions.

The study by Chisadza et al. (2021), which focuses on protest data and social capital in the United States, shows a negative and significant relationship between social capital and the occurrence of protests.

Methodology

The logic of developing a theoretical framework and identification and the method of utilizing big data were explained in a previous article (Haddadi, 1403). After that, data collection based on specific

queries was carried out from three platforms: Instagram, Telegram, and X. The methodological logic of the article is based on cleaning social network data, analyzing the emotions of cyberspace users, and identifying topics using theoretical considerations of computational social sciences.

The data collected for each indicator is considered a relevant statistical population and is entered into subsequent processing. Then, sentiment analysis of each post is calculated, and finally, the total positive sentiment analysis score for each indicator is calculated. Finally, the topic recognition artificial intelligence processing service has been used to identify challenges and examples that are frequent and influential on each of the indicators.

After preparing the topics of each chapter, common themes of the four chapters have been extracted and qualitatively meta-analysis has been performed. This method, by systematically combining quantitative and qualitative findings, allows for a more comprehensive analysis and identification of hidden patterns in sparse data (Homan, 2012). Finally, the challenges of social capital of governance in protests have been described from the perspective of cyberspace users.

Conclusion

The results of the assessment indicate a downward trend in the social capital of governance during 1401. Among them, the variable of trust in governance has the most critical situation and has also caused a decrease in the quality of nation-state relations and social participation. This pattern of change in three pillars can ultimately be summarized in the form of seven fundamental challenges to the social capital of governance, which are the result of categorizing the most frequent and influential issues in the four seasons of 2022:

Table 1. Representation of Governance Social Capital Challenges in Cyberspace

#	Challenges	Pillar of Social Capital
1	The problem of structural inefficiency and mismanagement in crisis situations	Trust in Governance
2	Activation of class, gender, ethnic, and generational fault lines with a perception of governmental discrimination	

#	Challenges	Pillar of Social Capital
3	Ambiguity of a hopeful horizon and reduction of public resilience	Quality of Government-Citizen Relations
4	Collapse of trust and discredit of officials' and national media's benevolence	
5	Erosion of shared values and national identity opportunities	
6	Disruption of the lifeworld instead of facilitation	
7	Crisis of the middle class and civil society, and reduction of social and political participation	General Political Participation

بازنمایی سرمایه اجتماعی حاکمیت در اعتراضات ۱۴۰۱: داده کاوی کلان داده‌های شبکه‌های اجتماعی

علیرضا حدادی * | استادیار جامعه‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

چکیده

سرمایه اجتماعی حاکمیت، تداعی مقبولیت حاکمیت در ذهنیت جامعه است که پایش مستمر آن برای هر نظام سیاسی ضرورتی انکارناپذیر است. این مقاله با استفاده از روش علوم اجتماعی محاسباتی، پنداشت جامعه آماری کاربران شبکه‌های اجتماعی ایکس، اینستاگرام و تلگرام را در ۴ مقطع فصلی سال ۱۴۰۱ بررسی کرده و به چالش‌های سرمایه اجتماعی حاکمیت در اعتراضات ایران پرداخته است. نتایج نشان می‌دهد این شاخص ترکیبی، هم‌زمان با رخدادهای اعتراضی، روند نزولی شدید را طی کرده است و ۱۱،۴۶ درصد از نظر تحلیل احساسات کاهش یافته است. یافته‌ها با نظریاتی که اعتراضات را به‌عنوان سیگنال کاهش اعتماد و ضعف نهادی در عملکرد ارزش‌های حاکمیت و نقض قراردادهای اجتماعی صورت‌بندی می‌کند، هم‌راستا است. اختلال در زیست‌جهان، معضل ناکارآمدی ساختاری و تدبیر در وضع بحرانی، ابهام افق امیدوارکننده، کاهش تاب‌آوری عمومی، فعال‌شدن گسل‌های طبقاتی، جنسیتی، قومی و نسلی علیه حاکمیت، بحران طبقه متوسط و جامعه مدنی و کاهش مشارکت، بی‌اعتباری خیرخواهی مسئولان و استهلاک فرصت ارزش‌های مشترک و هویت ملی، هفت چالش سرمایه اجتماعی حاکمیت در ارتباطات با اعتراضات ۱۴۰۱ ایران قلمداد می‌شوند.

کلیدواژه‌ها: سرمایه اجتماعی، علوم اجتماعی محاسباتی، داده کاوی، اعتماد، مشارکت، شبکه‌های اجتماعی، اعتراضات.

طرح مسئله

سرمایه اجتماعی در حکمرانی، شامل اعتماد به حاکمیت، شبکه‌های روابط میان مردم و حاکمیت و مشارکت شهروندان در فراخوان‌های حاکمیتی است (تنهایی و حضرتی، ۱۳۸۸ و حدادی، ۱۴۰۳). این شاخص یکی از ارکان کلیدی توسعه و پیشرفت جوامع به شمار می‌رود (رنانی و مویدفر، ۱۳۸۷ و فیروزآبادی و همکاران، ۱۳۸۹). سرمایه اجتماعی قوی، مشروعیت نهادی را افزایش داده، تبعیت از سیاست‌ها را تسهیل می‌کند و امکان اقدام جمعی برای تأمین منافع عمومی را فراهم می‌آورد؛ همان‌طور که نقش آن در توسعه جامعه‌محور به‌وضوح دیده می‌شود (پاتنام، ۱۳۹۲: ۵۰-۷۵). در شرایط بحران‌هایی مانند اعتراضات، اهمیت سرمایه اجتماعی دوچندان می‌شود: این سرمایه با حفظ اعتماد به ساختارهای حکمرانی و تسهیل گفت‌وگو، از تشدید تعارض جلوگیری می‌کند. برای مثال، جوامعی با سرمایه اجتماعی بالاتر در مواجهه با بحران‌هایی مانند همه‌گیری کووید-۱۹، از طریق پاسخ‌های هماهنگ و تقسیم منابع، تاب‌آوری بیشتری نشان دادند (Behera, 2021: P.15). در مقابل باید به رابطه منفی و معنادار سرمایه اجتماعی و اعتراضات (اعم از تظاهرات و خشونت) اشاره کرد (Chisadza et al., 2021: p.9). فرسایش سرمایه اجتماعی که با بی‌اعتمادی و شبکه‌های اجتماعی گسسته همراه است، بحران‌ها را تشدید می‌کند و زمینه بروز نارضایتی و کاهش همکاری را فراهم می‌سازد. مطالعات نشان می‌دهد شهرهایی با سرمایه اجتماعی پایین‌تر، در صورت ناکارآمدی حکمرانی و عدم رعایت عدالت رویه‌ای، با فراوانی و خشونت بیشتر اعتراضات مواجه می‌شوند (پاتنام، ۱۴۰۳: ۳۷-۵۳). این شواهد، نقش دوگانه سرمایه اجتماعی را به‌عنوان یک دارایی توسعه‌ای و عامل ثبات در بحران‌ها برجسته می‌سازد و بر ضرورت سیاست‌هایی برای تقویت مشارکت مدنی و پاسخگویی نهادی به‌منظور حفظ پیشرفت تأکید دارد.

پژوهش‌های موجود نشان می‌دهند که سرمایه اجتماعی نقشی تعیین‌کننده در کارآمدی، پاسخ‌گویی و اعتماد به نهادهای حکومتی دارد (Knack, 2002; Coffé & Geys, 2005; Suebvises, 2018)، اما همچنان شکاف‌های مهمی در فهم ما از سرمایه

اجتماعی حاکمیت، به ویژه در موقعیت‌های بحرانی و اعتراضی وجود دارد. بخش مهمی از این مطالعات، سرمایه اجتماعی را به عنوان متغیری برای توضیح عملکرد عادی دولت و پویایی‌های اعتماد سیاسی در شرایط نسبتاً باثبات بررسی کرده‌اند (Keele, 2007; Myeong & Seo, 2016) و کمتر به این پرداخته‌اند که در لحظات تنش آلود، همچون دوره‌های اعتراضات گسترده، شبکه‌های رابطه، اعتماد و مشروعیت حاکمیت چگونه دچار تغییر، فرسایش یا بازتعریف می‌شوند (Priest, 2023). اعتراضات ۱۴۰۱ در ایران یکی از بزنگاه‌های مهمی است که در آن، رابطه میان حاکمیت و جامعه، به مثابه دو سوی سرمایه اجتماعی، به شدت مورد چالش قرار گرفت و پرسش‌هایی جدی درباره میزان و کیفیت اعتماد به نهادهای رسمی، ظرفیت حاکمیت برای بسیج حمایت اجتماعی و امکان بازتولید مشروعیت سیاسی را مطرح کرد. از این رو، مسئله اصلی این پژوهش، تحلیل سرمایه اجتماعی حاکمیت در بستر اعتراضات ۱۴۰۱ و تبیین این است که چگونه الگوهای اعتماد، همکاری و ادراک مشروعیت در این دوره دگرگون شده و چه پیامدهایی برای نسبت میان حاکمیت و «مردم» و در نهایت برای بحث حاکمیت مردمی به همراه دارد.

با ظهور مدل‌های هوش مصنوعی، استفاده از کلان‌داده‌ها برای توضیح مفاهیم اجتماعی تبدیل به ضرورتی انکارناپذیر شده است (Sadiku et al., 2021). این مهم تحت پارادایم روشی علوم اجتماعی محاسباتی قابل پیگیری است (Engel et al., 2022). استفاده از داده‌های شبکه‌های اجتماعی برای فهم مسائل اجتماعی (Weller, 2014) و روابط قدرت (Jungheer, 2020) پیش‌تاز است. مقاله حاضر تلاش دارد با استفاده از ظرفیت علوم اجتماعی محاسباتی و الگویی که پیش‌تر برای سنجش سرمایه اجتماعی ارائه داده است (حدادی، ۱۴۰۳)، نتایج تحلیلی^۱ سنجش ملی خود در چهار مقطع زمانی سال ۱۴۰۱ (پیش و پس از اعتراضات) را ارائه داده و چالش‌های نظام حکمرانی را تیپ‌شناسی کند. توجه به این مضامین، لازمه هرگونه سیاست‌گذاری برای مسائل اجتماعی و توسعه ایران است. اما بهره‌گیری از هوش مصنوعی در کلان‌داده‌ها در فهم پدیده‌های اجتماعی دارای

۱. شرح تفصیلی جزئیات گزارش‌ها در مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی قابل دسترسی است.

ملاحظات روشی متعدد است، به ویژه آنکه هدف به کارگیری این ابزارها در فهم مسائل پیچیده اجتماعی باشد (سالگانیک، ۱۴۰۰، ص ۲۵۱). لذا لازم به تذکر است که این مقاله، مدعی تعمیم نظر کاربران فضای مجازی مطابق با نظر مردم در فضای واقعی نیست، اما گسترش زیست مجازی مردم، یادآور ضرورت توجه به بازنمایی سرمایه اجتماعی در این بسترهاست. همچنین تحلیل سرمایه اجتماعی در موقعیت بحران، در کنار تحولات سرمایه اجتماعی در بلندمدت معنای کامل تری ایفاد می کند که در پژوهش های بعدی بدان پرداخته خواهد شد.

پیشینه تحقیق

درباره سرمایه اجتماعی در مقیاس ملی و فراملی پژوهش های فراوانی انجام شده است. یکی از نهادهای سنجش بین المللی سرمایه اجتماعی، لگاتوم است. در سال ۲۰۲۳، ایران در مقیاس جهانی (در میان ۱۶۷ کشور) از نظر شاخص سرمایه اجتماعی در رتبه ۱۲۲ و در منطقه خاورمیانه در رتبه ۹ قرار گرفته است.^۱ لگاتوم سرمایه اجتماعی هر کشور را به کمک پنج شاخص روابط فردی و فامیلی، شبکه های اجتماعی، اعتماد بین فردی، تاب آوری و مشارکت اجتماعی سنجیده است. این شاخص در سال های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۱ پایین ترین نرخ خود در ۱۵ سال گذشته را تجربه کرده است.

همچنین در داخل کشور در پیمایش های ملی متعددی درباره سرمایه اجتماعی توسط وزارت فرهنگ و ارشاد، وزارت کشور و مرکز تحقیقات صداوسیما در قالب هشت موج انجام شده است. در غالب این پیمایش ها از سطوح خرد، میانه و کلان برای این شاخص بهره برده شده است. یافته های پیمایش های ملی وزارت کشور حاکی از آن است که وضعیت سرمایه اجتماعی کل از ۴۳٫۵ در سال ۱۳۹۴ به ۳۶٫۷۵ در سال ۱۴۰۰ کاهش یافته است (صفری شالی، ۱۴۰۳: ۲۲). پیمایش ملی سرمایه اجتماعی، هم سرمایه اجتماعی کشوری را در بعد حاکمیت و هم سرمایه اجتماعی میان مردم با یکدیگر را سنجیده است؛

۱. قابل دسترسی به آدرس

اما از آنجا که هدف این مقاله، مؤلفه‌های مربوط به حاکمیت است، داده خام این پیمایش‌ها مجدداً فراتحلیل شده است.

جدول ۱. پیمایش‌های داخلی سرمایه اجتماعی

۱۴۰۴	۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۳۹۸	۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۴	۱۳۸۵
وزارت کشور	صداوسیما	وزارت کشور	صداوسیما	وزارت کشور	صداوسیما	وزارت کشور	وزارت کشور

پوچه^۱ و همکاران با مرور ۸۰ مطالعه علمی، روش‌های مختلف اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی در شبکه‌های اجتماعی را معرفی و تحلیل می‌کنند. سرمایه اجتماعی در این حوزه به سه بعد ساختاری (ارتباطات و تعاملات اجتماعی)، رابطه‌ای (کیفیت روابط مانند تعهد و پاسخ‌گویی) و شناختی (ارزش‌ها و باورهای مشترک) تقسیم شده است. مقاله به طور خاص به شاخص‌هایی مانند تعداد دوستان، تعداد عضویت‌ها در گروه‌ها، میزان مشارکت در تولید محتوا و میزان حمایت اجتماعی در شبکه‌های اجتماعی اشاره دارد که به عنوان شاخص‌های عملیاتی سرمایه اجتماعی در فضای مجازی به کار می‌روند (Poecze et al., 2020).

در زمینه بحران‌های اجتماعی سیاسی مانند اعتراضات، نقش سرمایه اجتماعی بسیار برجسته‌تر می‌شود. سنگنیر^۲ و زیلبربرگ^۳ (۲۰۱۷) در مطالعه‌ای بر کشورهای آفریقایی نشان دادند که اعتراضات به عنوان سیگنال‌هایی از شکست نهادهای حکومتی عمل می‌کنند که باعث کاهش اعتماد به رهبران سیاسی و نهادهای دولتی می‌شود. سرکوب اعتراضات نیز این بی‌اعتمادی را تشدید می‌کند و موجب کاهش مشروعیت نهادها و افزایش نارضایتی عمومی می‌گردد؛ بنابراین، اعتماد عمومی و ادراک عدالت و نیک‌خواهی نهادها از عوامل حیاتی در حفظ ثبات سیاسی و کاهش اعتراضات به شمار می‌روند.

1 Poecze

2 Sangnier

3 Zylberberg

مطالعه چیسادزا^۱ و همکاران (۲۰۲۱) که بر داده‌های اعتراضات و سرمایه اجتماعی در ایالات متحده متمرکز است، رابطه منفی و معناداری بین سرمایه اجتماعی و وقوع اعتراضات نشان می‌دهد. این پژوهش تأکید می‌کند که سرمایه اجتماعی قوی، به ویژه مؤلفه اثربخشی جمعی^۲، می‌تواند احتمال بروز اعتراضات خشونت‌آمیز و تظاهرات را کاهش دهد. حتی پس از کنترل عوامل اقتصادی و نابرابری‌های اجتماعی، این رابطه پابرجاست که نشان‌دهنده نقش محوری سرمایه اجتماعی در کاهش نارضایتی‌های سیاسی اجتماعی است.

چارچوب نظری

سرمایه اجتماعی به مجموعه‌ای از منابع و فرصت‌های موجود در روابط اجتماعی اشاره دارد که افراد و گروه‌ها می‌توانند از آن برای دستیابی به اهداف فردی و جمعی استفاده کنند. این سرمایه شامل شبکه‌ها، روابط و هنجارهای اجتماعی است که موجب تسهیل همکاری و اعتماد متقابل می‌شود (پاتنام، ۱۴۰۳: ۲۶۶). پاتنام تأکید می‌کند که کاهش سرمایه اجتماعی، به ویژه کاهش اعتماد و مشارکت مدنی، می‌تواند به تضعیف انسجام اجتماعی و کاهش کارایی نهادهای دموکراتیک منجر شود. این نوع از سرمایه بر توسعه کشور در ابعاد مختلف اثرگذار است (عسگری، ۱۳۸۶). همچنین این نوع از سرمایه از ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی تأثیر می‌پذیرد (قاسمی و همکاران، ۱۳۸۹).

به علت چندبعدی بودن مفهوم سرمایه اجتماعی، برای معرف‌سازی و ساخت مؤلفه‌های آن اجماع وجود ندارد (Coalter, 2011 Caveye, 2004;). همین امر سبب شده است اغلب پژوهشگران، بسته به زمینه و میدان پژوهش، از شاخص‌های غیرمستقیم^۳ سنجش استفاده کنند (Grootaert & Bastelaer, 2001 & Vyncke et. al., 2012). این ابهام مفهوم سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های آن را در معرض بازسازی و بازتعریف مداوم قرار داده است.

1 Chisadza

2. collective efficacy

3. Indirect

سرمایه اجتماعی می‌تواند ناظر به ارتباطات شبکه‌ای میان مردم یا ارتباطشان با حاکمیت باشد. در این مقاله وضعیت سرمایه اجتماعی حاکمیت بررسی شده است. نگارنده در مقاله پیشین (حدادی، ۱۴۰۳)، با استفاده از فراتحلیل آثار و ادبیات نظری سرمایه اجتماعی، ارزیابی خیرگانی و اعتبارسنجی اجرای پایلوت، چارچوبی را برای سنجش سرمایه اجتماعی نظام سیاسی در فضای مجازی ارائه کرده است. ابتدا سرمایه اجتماعی به ابعاد مختلف آن تقسیم شده و شاخص‌هایی از فراتحلیل ادبیات نظری متفکران مرتبط از جمله کلمن، پاتنام، بوردیو، فوکویاما، اینگلهارت و روتستاین (باستانی و رزمی، ۱۳۹۳: ۵۱) برای سنجش آن استخراج شد. سپس شاخص‌های متعددی که در پیمایش‌ها و پژوهش‌های مختلف موردسنجش قرار گرفته و منظم شد. با انتزاع و دسته‌بندی شاخص‌ها، مقولات نمایانگر چند شاخص شناسایی شد. جزئیات مدل در مقاله‌ای پیشین (حدادی، ۱۴۰۳) تشریح شده است.

با اتکا به ادبیات نظری و فراتحلیل انجام شده، می‌توان استدلال کرد که چارچوب سه‌گانه «اعتماد به حکمرانی، نکویی روابط دولت و ملت و مشارکت سیاسی عمومی» برای سنجش سرمایه اجتماعی نظام سیاسی در ایران، از دیگر چارچوب‌ها مناسب‌تر است. بسیاری از مطالعات کلاسیک سرمایه اجتماعی، یا عمدتاً بر اعتماد و شبکه‌های افقی میان شهروندان تمرکز کرده‌اند و از پیوندهای عمودی جامعه و حاکمیت غفلت کرده‌اند، یا صرفاً اعتماد نهادی را بدون توجه به کیفیت روابط متقابل دولت و ملت و الگوهای مشارکت سیاسی بررسی کرده‌اند (Keele, 2007; Coffé & Geys, 2005; Knack, 2002). در مقابل، سه مؤلفه‌ای که در این پژوهش به کار می‌رود، در سطح نظری سه‌ساحت اصلی سرمایه اجتماعی سیاسی را پوشش می‌دهد: «اعتماد به حکمرانی» بعد شناختی و هنجاری سرمایه اجتماعی حاکمیت را نشان می‌دهد، «نکویی روابط دولت و ملت» بعد رابطه‌ای و عمودی پیوند حاکمیت و جامعه را صورت‌بندی می‌کند و «مشارکت سیاسی عمومی» بعد رفتاری و کنشگرانه را در بر می‌گیرد؛ این سه‌گانه عملاً معادل ابعاد اعتماد نهادی، انسجام/سرمایه اجتماعی و مشارکت مدنی در شاخص‌های بین‌المللی مهمی چون لگاتوم و سنجه‌های پژوهشی در حوزه اعتماد به حکومت و مشارکت سیاسی است (Myeong & Seo, 2016; Suebvises, 2018). مزیت نظری این چارچوب در این است که به جای فروکاست سرمایه اجتماعی به یک بُعد (مثلاً صرفاً اعتماد یا صرفاً مشارکت)، هم‌زمان منطق «ورودی» نظام سیاسی (کیفیت رابطه و همراهی حاکمیت با مردم)، «خروجی» آن (مشارکت سیاسی) و «رابطه متغیر واسطه در (اعتماد به عملکرد) را در یک مدل منسجم ادغام می‌کند و بدین ترتیب، هم با ابعاد اساسی شاخص‌های بین‌المللی هم‌پوشانی دارد و هم برای تحلیل زمینه خاص و مناقشه‌آمیز ایران، از جمله در رخدادهایی مانند اعتراضات ۱۴۰۱، حساسیت و قدرت تبیین بیشتری فراهم می‌آورد.

همچنین مفهوم حاکمیت در این مقاله مفهومی یکپارچه و واحد در نظر گرفته نشده است و برای اعتماد به نهادهای مختلف اعم از قوای سه‌گانه در عملکردهای مختلف اقتصادی، آموزشی و فرهنگی برش موضوعی در نظر گرفته شده است.

علوم اجتماعی محاسباتی: این حوزه از پیوند میان علوم اجتماعی با علوم کامپیوتر، ایجاد شده است (Edelmann et al., 2020). در این میان رشته‌ای راجع به مفاهیمی همچون مدل‌سازی، شبیه‌سازی، به کارگیری شبکه‌های اجتماعی، پردازش زبان طبیعی، تحلیل محتوای محاسباتی و... بحث می‌شود (Cioffi-Revilla, 2017: 51). در این مقاله با استفاده از روش‌های متن‌کاوی^۱ ذیل چارچوب سنجش مقاله قبلی (حدادی، ۱۴۰۳) به فراتحلیل پایش‌های سرمایه اجتماعی از طریق علوم اجتماعی محاسباتی پرداخته شده است.

روش پژوهش

مطالعات نشان می‌دهد برای سنجش وضعیت سرمایه اجتماعی معمولاً از «پیمایش» استفاده می‌شده است؛ اما امروزه این روش می‌تواند با استفاده از روش‌های نوین «محاسباتی» به دلیل مشاهده غیرمشارکتی، زمینه‌مند بودن، کنترل انواع سوگیری و توجه به محدودیت‌های روش شناختی پیمایش مانند نمونه‌گیری، دقت خود را افزایش دهد. درعین حال روش «محاسباتی» نیز محدودیت‌هایی دارد. روش‌های متکی به کلان‌داده فضای مجازی، ممکن است بازتاب‌دهنده تمام واقعیت و توصیف فرجه تجربه زیسته نباشد. تنوع در روش‌های پژوهش، نوعی از رویکردهای ترکیبی محسوب شده که باعث تسریع در روند شناخت تغییرات خرد و کلان اجتماعی می‌شود (کرسول، ۱۳۹۹).

در عصر جدید، مردم دارای زیست جهانی مجازی و مخاطب رسانه‌ها هستند. لذا شبکه‌های اجتماعی در فضای مجازی یکی از بهترین نبض‌هایی است که می‌توان بر اساس آن به بررسی ذهن جمعی کاربران در موضوعات مختلف دست یافت (کلگ، ۱۳۹۹). این مهم از طریق روش‌های نوین و پیوند آمار، علوم اجتماعی و هوش مصنوعی با دقت، سرعت و حجم بالایی از داده‌ها ممکن شده است. روش به کاررفته برای سنجش سرمایه اجتماعی حاکمیت در این مقاله، ذیل استراتژی پژوهشی ترکیبی از استقرایی و استفهامی با نوعی مشاهده غیرمشارکتی (بلیکی، ۱۳۸۴)، به دنبال بر جمع‌آوری و تحلیل کلان‌داده

شبکه‌های اجتماعی مبتنی است.

منطق تدوین چارچوب نظری و معرف‌سازی و روش بهره‌گیری از کلان‌داده در مقاله پیشین (حدادی، ۱۴۰۳) تبیین شد که طی آن ابتدا مدلی نظری حاوی سه رکن، هشت معرف و چهل شاخص طراحی و سپس منطق ریاضیاتی نیل از این شاخص‌ها به مقدار سرمایه اجتماعی توضیح داده شده است. بعد از آن جمع‌آوری داده مبتنی بر کوثری‌های اختصاصی از پنج بستر شبکه‌های اجتماعی انجام شده است: پست‌های کانال‌های تلگرام، کامنت‌های کاربران در تلگرام، پست‌های صفحات اینستاگرام، کامنت‌های کاربران ذیل صفحات اینستاگرام و پست‌های ایکس.

همچنین اجزای مدل بر اساس اعتبار محتوا، معیار و صوری اعتبارسنجی شده‌اند (همان، ۱۴۰۳). روایی صوری شاخص‌ها و معرف‌ها با روش دلفی و مراجعه به متخصصان بخشی (استادان دانشگاه و مسئولان اجتماعی و سیاسی) بازنگری و در نهایت تدقیق شده‌اند. هریک از ارکان، معرف‌ها و شاخص‌های سرمایه اجتماعی، متناسب با میزان اهمیت نظری و تجربی (به‌واسطه مراجعه به خبرگان و پایش وضعیت هریک از معرف‌ها در فضای مجازی) وزن‌گذاری شده است. در این راستا، برای پیشگیری از سوگیری‌های ارزشی، تلاش شده مبنای وزن‌گذاری شاخص‌ها، میزان تکرار آن‌ها در فضای مجازی و حجم داده‌ها در کنار نظر متخصصان فضای مجازی و کارشناسان سرمایه اجتماعی باشد تا به این طریق، پایش سرمایه اجتماعی نظام سیاسی در بازه‌های زمانی تعیین شده به گونه‌ای دقیق و کاربردی ممکن باشد. منطق روش شناختی مقاله با استفاده از ملاحظات نظری علوم اجتماعی محاسباتی، مبتنی بر تمیزسازی داده‌های شبکه‌های اجتماعی^۱، تحلیل احساسات^۲ کاربران فضای مجازی و تشخیص موضوعات است.

۱. بدین منظور از سرویس‌های پایه تحلیلی همچون POS Tagger, Normalizer, Language Detection, Similarity, Related Phrase, Chunker, Entity Extractor, Key phrase Extractor, Consistency Parser, Text Classifier, Word Vector, Name Transliteration, Calculation, Similar Text استفاده شده است.

2. Sentiment Analysis

شکل ۲. مسیر پژوهشی ذیل چارچوب نظری

با توجه به هدف این پژوهش و لزوم دستیابی به حجم گسترده‌ای از داده‌ها، فرآیند جمع‌آوری داده‌ها به روش خودکار و با استفاده از تکنیک خزش^۱ از پلتفرم‌های تلگرام، اینستاگرام و ایکس، از زیرساخت تخصصی سامانه دیتاک بهره گرفته شد. داده‌های جمع‌آوری شده درباره هر شاخص، جامعه آماری مرتبط تلقی شده و وارد

پردازش‌های بعدی می‌شود. سنجش مبتنی بر مدل محاسباتی مذکور (حدادی، ۱۴۰۳) در فصول مختلف سال ۱۴۰۱ در چهار گزارش مجزا انجام گرفت. کاربران فعال پس از شناسایی کاربران غیرواقعی، تعریف الگوریتم‌های صحت‌سنجی داده‌های تولیدشده، شناسایی ربات‌های تولید محتوا و محتوای تبلیغاتی به‌دست آمده‌اند. علاوه‌براین، مبنای تحلیل در مقاله، کاربرانی هستند که در هر یک از بسترها به‌طور عمومی در دسترس هستند. جامعه آماری تجمیعی سنجش‌های سال ۱۴۰۱ ارائه می‌شود.

جدول ۲. تعداد منابع و کاربران تولید محتوا درباره مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی

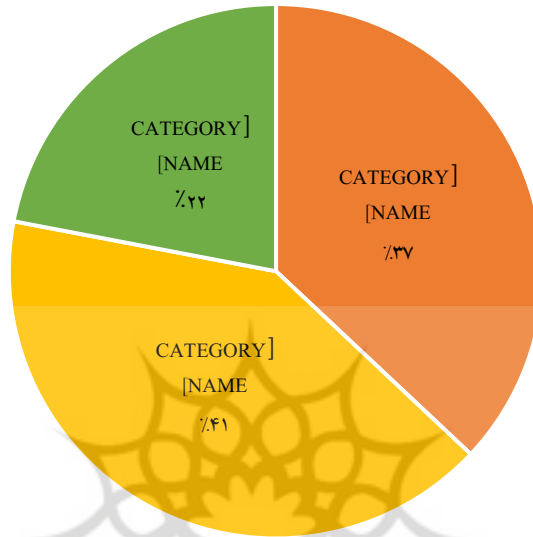
۱۴۰۱	منابع تولید محتوا درباره سرمایه اجتماعی
2,775,669	کاربر ایکس
5,028,302	پیج عمومی اینستاگرام
23,520,928	کاربر کامنت اینستاگرام
1,769,536	کانال عمومی تلگرام
2,524,631	کاربر کامنت تلگرام
35,619,066	مجموع منابع بررسی شده

مجموع کاربران بسترهای انتخاب‌شده در ۱۴۰۱، بیش از ۳۵ میلیون کاربر و کانال بوده‌اند که در مجموع بیش از ۴/۸ میلیارد، مطلب مرتبط با مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی حاکمیت تولید نموده‌اند.

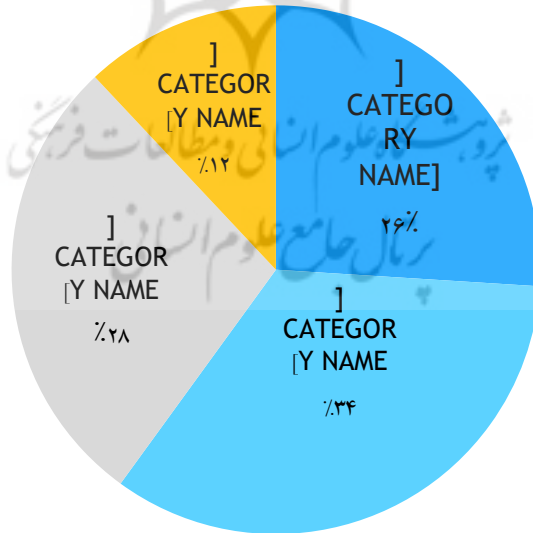
شناخت متغیرهای جمعیت‌شناختی کاربران فضای مجازی نیازمند توسعه و به‌کارگیری مدل‌های پردازشی مجزا برای بررسی کاربران است. هر یک از این مدل‌ها دارای دقت‌های متفاوتی هستند. بدین منظور از مدل M3 برای تشخیص سازمانی بودن، جنسیت و سن بهره گرفته شد. با کنار گذاشتن کاربران سازمانی، ترکیب جنسیتی و سنی کاربران به شرح زیر است.

شکل ۳. ترکیب جمعیت شناختی جامعه آماری کاربران در سال ۱۴۰۱

ترکیب جنسیتی

ترکیب سنی

جدول ۳. تعداد مطالب بررسی شده درباره مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی

بستر	۱۴۰۱
کانال تلگرام	51,665,213
کامنت تلگرام	11,081,117
پست اینستاگرام	20,175,048
کامنت اینستاگرام	462,127,651
ایکس	389,221,435
لایک ایکس	1,388,845,618
لایک اینستاگرام	2,529,716,855
مجموع کل	4,852,832,847

مهم‌ترین پردازش بعد از نرمال‌سازی‌های اولیه، تحلیل احساسات بوده است. تحلیل احساسات شیوه‌ای برای معنادار کردن رفتارهایی است که در پسترهای مختلف فضاهاى مجازى انجام مى‌شوند. تحلیل احساسات با بهره‌گیری از پردازش زبان طبیعی، به شناسایی سیستماتیک، استخراج، سنجش کمیت و مطالعه حالات مؤثر و اطلاعات ذهنی سوژه‌های مختلف می‌پردازد (Mohey, 2016). تحلیل احساسات، فرم و مرحله‌ای از داده‌کاوی است که در آن بر مفاهیم خوب/بد، علاقه/عدم‌علاقه، عشق/تنفر و امثال آن تمرکز می‌شود (Cioffi-Revilla, 2017). در فرایند تحلیل احساسات، هر گزاره از طریق بررسی لحنش در حجم انبوه^۱ در قالب یک احساس مثبت، خنثی یا منفی دسته‌بندی می‌شود (Feldman, 2013). برای دستیابی به احساسات و نگرش‌های کاربران می‌توان از سازوکارهای مختلف استفاده کرد (Wiedemann, 2016). بهترین شیوه، بهره‌گیری از مدل‌های محاسباتی است که به‌صورت با ناظر^۲ آموزش داده شده‌اند و دقت و سرعت زیادی دارند. دقت مدل‌های تحلیل احساسات در زبان‌های مختلف دنیا متفاوت است. همچنین این دقت در زبان محاوره و رسمی تفاوت دارد (Engel, 2022). در این بخش امتیاز تحلیل احساسات

۱. قابل دسترسی به آدرس https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-13820-6_3

۲. مدل‌های یادگیری ماشین به سه صورت با ناظر انسانی، نیمه‌خودکار و بدون ناظر دسته‌بندی می‌شوند.

تک تک پست‌ها محاسبه شده و در نهایت مجموع امتیاز تحلیل احساسات مثبت برای هر شاخص، محاسبه می‌شود. تجمیع ارزیابی هوش مصنوعی روی تمام پست‌ها در گام بعد توسط کارشناسان انسانی، به صورت نمونه گیری تصادفی ارزیابی مجدد و تأیید و اعتبارسنجی یا اصلاح می‌شود.

بعد از اینکه امتیاز تحلیل احساسات هر یک از ۴۰ شاخص محاسبه شد، امتیاز تحلیل احساسات رایانشی کل از طریق میانگین وزنی تحلیل احساسات پست‌های منتشر شده در شاخص‌ها و معرف‌های ذیل ارکان اعتماد به حکمرانی، نکویی روابط دولت‌ملت و مشارکت سیاسی عمومی محاسبه می‌شود.

همچنین در نهایت برای تشخیص چالش‌ها و مصادیق پرتکرار و اثرگذار بر هر یک از شاخص‌ها، از سرویس پردازش هوش مصنوعی تشخیص موضوع^۱ استفاده شده است. مدل‌های موضوعی یکی از موفق‌ترین و شناخته شده‌ترین کاربردهای پردازش زبان طبیعی در علوم اجتماعی است. اصطلاح مدل موضوعی یک کلاس کامل از مدل‌های احتمالی مولد را با تغییرات زیادی در بر می‌گیرد که معروف‌ترین آن‌ها Dirichlet Latent است. مدل موضوعی، ابتدا کل داده‌ها را به خوشه‌های مختلف که از جهت برداری دارای کلمات نزدیک به یکدیگر هستند تبدیل کرده و نهایتاً یک موضوع را انتخاب کرده و سپس کلمات را بر اساس آن موضوع فیلتر می‌کند (Hovy, 2020: 72-76). در این زمینه از مدل LDA که مدلی مولد است استفاده شده است و در ابتدا، فرایند و انتهای خروجی مدل، کارشناسان انسانی نتایج را معنادار ساخته‌اند.

روش‌های مختلفی برای استخراج موضوع و مدل‌سازی آن‌ها از روی متن توسط هوش مصنوعی وجود دارد. یکی از مهم‌ترین و پرکاربردترین این روش‌ها استفاده از جاسازی کلمات^۲ است. در این روش، ابتدا با استفاده از روش‌های بردارسازی متن، هر توئیت یا پست را تبدیل به یک بردار عددی کرده و مرکز آن محاسبه می‌شود. سپس فاصله میان مراکز هر بردار را سنجیده و بردارهای با فاصله کمتر در یک خوشه قرار داده

1. Topic Modeling
2. Word Embedding

می‌شود. همچنین برای افزایش دقت مدل‌ها در طول زمان، از روش‌های دیگری همچون LDA^۱ نیز استفاده شده است (Blei, 2003: 1000). تخمین مقدار بهینه برای تعداد موضوعات در هر حوزه، در جلسات مباحثه میان نیروهای فنی و تحلیلی و آزمون‌وخطاهای مکرر به تعداد ۱۰ حاصل شده است که به دلیل حجم پایین موضوعات خوشه‌های کم تکرارتر در برخی حوزه‌ها از این تعداد نیز کمتر گزارش شده است.

پس از تهیه موضوعات هر فصل، مضامین مشترک چهارفصل استخراج شده و به صورت کیفی، فراتحلیل انجام گرفته است. این روش با ترکیب نظام‌مند یافته‌های کمی و کیفی، امکان تحلیل جامع‌تر و شناسایی الگوهای پنهان در داده‌های پراکنده را فراهم می‌کند (هومن، ۱۳۹۱). نهایتاً چالش‌های سرمایه اجتماعی حاکمیت در اعتراضات، از منظر کاربران فضای مجازی تقریر شده است. این فرایند امکان تفکیک چالش‌های ساختاری (مانند ضعف نهادهای مدنی در بحران)، کارکردی (کاهش مشارکت اجتماعی) و نمادین (فروپاشی اعتماد) در سرمایه اجتماعی ایران را فراهم کرد.

اعتبار و پایایی

پس از تدوین چارچوب مفهومی سنجش سرمایه اجتماعی، برای طراحی کوئری‌های اختصاصی جمع‌آوری داده ذیل هر شاخص، بیش از ۲۰ پیمایش داخلی و خارجی^۲ مرتبط با سرمایه اجتماعی بررسی شد. در نهایت به صورت پایلوت در بازه زمانی یک ماه در پلتفرم ایکس، داده‌ها جمع‌آوری شد. پس از اجرای پایلوت، نتایج کمی و کیفی داده‌ها مورد تحلیل کارشناسی قرار گرفتند.

1. Latent Dirichlet Allocation

۲. از جمله این پیمایش‌ها می‌توان به لگاتوم، بارومتر ادلمن، گالوپ، مجمع جهانی اقتصاد (WEFG)، ارزش‌های جهانی (WVS)، پیمایش اجتماعی اروپا (ESS)، OECD، وزارت کشور، مرکز تحقیقات صداوسیما و ... اشاره کرد.

جدول ۴. وزن‌دهی و امتیاز موزون تحلیل احساسات ارکان شاخص سرمایه اجتماعی حاکمیت با

داده پایلوت

امتیاز تحلیل احساسات رایانشی سرمایه اجتماعی (V)	امتیاز موزون تحلیل احساسات شاخص	وزن شاخص (وزن‌دهی حجمی + وزن‌دهی نظری)	وزن‌دهی نظری	وزن‌دهی حجمی بر حسب ضرایب بسترها	رکن	
۱۹,۱	۱۶,۵۹	۴,۵	۵	۴	اعتماد به حکمرانی	سرمایه اجتماعی حاکمیت
	۲۱,۶۲	۳,۷۵	۴,۳	۳,۲	نکویی روابط دولت‌ملت	
	۱۸,۸	۳,۴۵	۳,۹	۳	مشارکت سیاسی عمومی	

در گام الگوسازی سنجش، روایی^۱ ابزار اندازه‌گیری با اعتبار صوری تأمین شده است. همچنین پایایی یا قابلیت اطمینان^۲ به سازگاری درون شاخص‌ها برای اندازه‌گیری و انتزاع شاخص سطح بالاتر پرداخته است. آلفای کرونباخ نهایی ۷۸ درصد بوده که حاکی از پراکندگی کم میان نتایج یکسو درون ارکان سه‌گانه است.

در اعتبارسنجی هر یک از مدل‌های پردازشی تحلیل احساسات و تشخیص موضوع مدل‌های مختلف با داده‌های آموزش و ارزیابی مختلف در چندین مرحله برای هر یک از طبقه‌های احساسی (مثبت، خنثی و منفی) آموزش داده شدند.

ضریب توافق میان پنج برچسب‌زننده متخصص بر اساس کاپای کوهن حدود ۰/۶۸ به دست آمد که مطابق دستورالعمل‌های استاندارد، در بازه توافق قابل قبول ارزیابی می‌شود (O'Connor & Joffe, 2020).

مدل مورد استفاده یک مدل یادگیری عمیق چندلایه برای طبقه‌بندی سه‌کلاسه است

1 . Validity

2 Reliability

که با روندهای جدید در تحلیل احساس هم‌خوان است (Joseph et al., 2022; Islam, 2024). در گام نخست، متن‌ها توکن‌سازی شده و هر واژه در یک لایه *embedding* به بردارهای متراکم نگاشت می‌شود که در طول آموزش به‌روزرسانی می‌گردند. سپس توالی بردارها وارد یک لایه دوسویه LSTM می‌شود تا وابستگی‌های زمانی و بافتی جمله استخراج شود. خروجی LSTM به یک لایه خودتوجهی^۱ متصل می‌شود تا مدل بتواند بر واژگان و بخش‌های معنایی مهم هر جمله تمرکز کند؛ رویکردی که در معماری‌های به‌روز تحلیل احساس توصیه شده است (Islam, 2024). در نسخه بهینه، برای غنی‌تر کردن بازنمایی زبانی فارسی، از یک مدل زبانی از پیش آموزش دیده فارسی (ParsBERT) برای استخراج بازنمایی‌های زمینه‌مند جملات استفاده شده و این بازنمایی‌ها در لایه‌های بالاتر با خروجی LSTM/attention ادغام شده‌اند (Farahani et al., 2021; Ariai et al., 2024). در انتهای شبکه، چند لایه تمام‌متصل^۲ و در نهایت یک لایه Softmax احتمال هر سه کلاس احساس را برآورد می‌کند؛ برای آموزش نیز از Adam با نرخ یادگیری $3e-5$ و تابع هزینه Categorical Cross-Entropy استفاده شده است. (چون لایه‌های BERT به نرخ یادگیری بزرگ حساس هستند).

برای سنجش عملکرد و پایایی مدل، از اعتبارسنجی متقاطع پنج‌بخشی^۳ بهره گرفته شد؛ نتایج دقت با گزارش‌ها در مورد برتری مدل‌های مبتنی بر Transformer و مدل‌های عمیق ترکیبی در تحلیل احساس، به‌ویژه در زبان‌های کم‌منبع، هم‌راستا است (Farahani et al., 2022; Ariai et al., 2024; Joseph et al., 2021). بر این اساس و با توجه به پایایی بین پرچسب‌زنندگان، می‌توان مدل عمیق طراحی شده را برای سنجش احساسات نسبت به مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی حاکمیت، از نظر روایی و پایایی، برای تحلیل‌های بعدی این پژوهش کافی و قابل‌اتکا دانست.

بر اساس نتایج ارزیابی مدل، می‌توان مشاهده کرد که مدل در تشخیص مؤلفه‌های

1 self-attention

2 Fully Connected

3 5-fold cross-validation

عینی و ملموس با نمادهای مشخص، عملکرد به مراتب بهتری نسبت به مؤلفه‌های انتزاعی و پیچیده دارد.

جدول ۵. میانگین‌های کلی ارزیابی مدل

معیار ارزیابی	میانگین کلی	میانگین کلاس مثبت (+)	میانگین کلاس خنثی (۰)	میانگین کلاس منفی (-)
Accuracy	81.6%	-	-	-
F1-Score	81.2%	78.3%	83.8%	79.8%
Recall	80.9%	77.6%	83.2%	79.2%
Precision	82.1%	79.1%	84.5%	80.5%
Validation	78.3%	75.9%	80.2%	77.1%

نتایج ارزیابی مدل حاکی از عملکرد کلی مطلوب با میانگین دقت ۸۱/۶ درصد، امتیاز F1 معادل ۸۱/۲ درصد و میانگین اعتبارسنجی ۷۸/۳ درصد است که همگی بالاتر از سطوح هدف تعیین شده قرار دارند.

سپس فرایند بازبینی و تأیید^۱، بررسی خط به خط کد^۲، نمایه‌سازی^۳ و نهایتاً آزمون‌های ماتریس اغتشاش انجام شده است. در ولیدیشن نهایی، کدگذاری مجدد دارای ضریب توافق ۸۳,۶۸ درصدی در نمونه تصادفی از داده‌ها توسط ۲ کارشناس اصلی با یکدیگر بود.

جدول ۶. ماتریس اغتشاش نتایج مدل دیپ لرنینگ تحلیل احساسات با برچسب‌گذاری مجدد

برچسب‌گذاری مجدد انسانی					نتایج مدل یادگیری عمیق تحلیل احساسات
Pr	-	۰	+		
0.77	۴۰	۷۸	۳۹۸	+	
0.75	۲۹	۲۸۱	۶۴	۰	
0.88	۵۳۵	۲۹	۴۶	-	
0.81	0.89	0.72	0.78	Re	

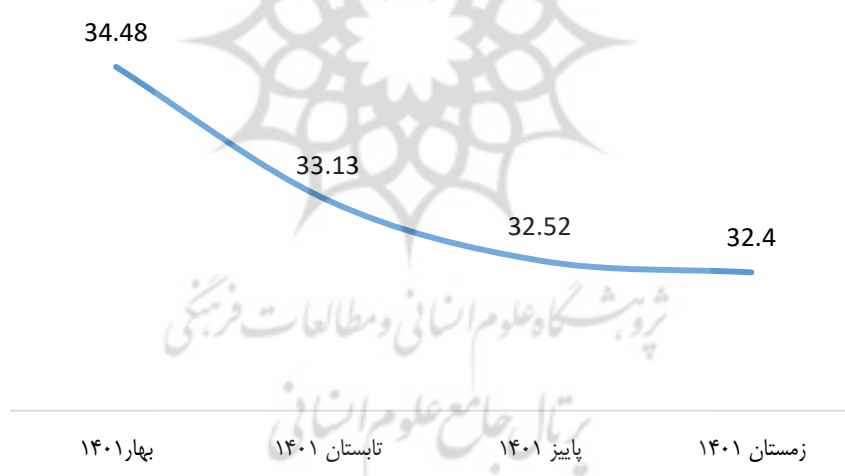
- 1 Verification
- 2 Code Walk-Through
- 3 Profiling

با این تست نهایی به نظر می‌رسد توافق هوش مصنوعی با محقق (۸۱ درصد) کمی کمتر از ضریب توافق انسانی (۸۳,۶۸) است و از این جهت می‌توان به نتایج هوش مصنوعی در تحلیل احساسات اعتماد کرد.

یافته‌ها: نتایج سنجش بر مبنای الگوی محاسباتی

ابتدا باید در نظر داشت سنجش این مقاله بر اساس داده‌های فضای مجازی فلذا تنها در صورت نرمال‌سازی امکان مقایسه با داده‌های پیمایشی را دارد. با در نظر گرفتن منطق محاسبه چارچوب سنجش در مقاله گذشته (حدادی، ۱۴۰۳) نتایج ارائه و تحلیل می‌شوند. بر این اساس امتیاز تحلیل احساسات رایانشی سرمایه اجتماعی حاکمیت در بازه ۰ تا ۱۰۰، از نمره ۳۰,۵۶ در فصل بهار، به ۱۹,۱ در فصل زمستان کاهش یافته است.

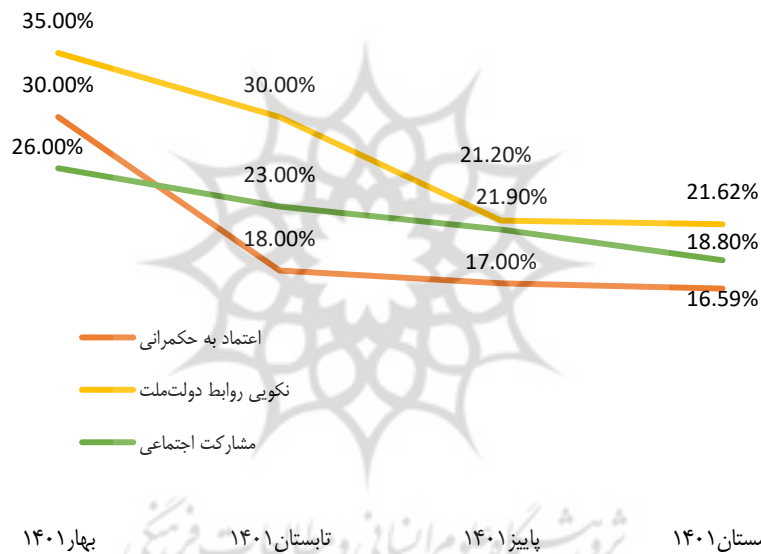
شکل ۴. نمودار تغییرات شاخص ترکیبی سرمایه اجتماعی در طول سال ۱۴۰۱

اگرچه وضعیت مطلوب سرمایه اجتماعی حاکمیت در کشورهای مختلف جهان، بین ۶۰ تا ۸۰ درصد است، اما روند نزولی سرمایه اجتماعی، حاکی از فعال شدن گسل‌هایی در سال ۱۴۰۱ بوده است که می‌توانست موجب تثبیت شکاف‌های اساسی میان مردم و حاکمیت شود.

سرمایه اجتماعی حاکمیت از منظر نکویی روابط دولت ملت و مشارکت اجتماعی،
افتی تدریجی، اما در زمینه اعتماد به حاکمیت افت ناگهانی و ثبات بعدی را تجربه کرده
است. متغیر اعتماد به حکمرانی از فصل بهار تا زمستان ۱۳،۴۱ درصد کاهش یافته است.
بعد از آن بیشترین میزان کاهش سرمایه اجتماعی به متغیر نکویی روابط دولت و ملت با
۱۳،۳۸ درصد مربوط است. این متغیر در پاییز بیش از ۸ درصد کاهش داشته است. رکن
مشارکت اجتماعی نیز ۹،۴۱ درصد کاهش را در سال ۱۴۰۱ تجربه کرده است.

شکل ۵. تحلیل احساسات محاسباتی ارکان سرمایه اجتماعی

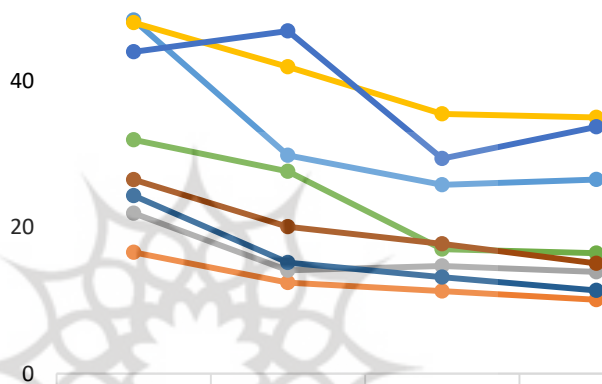
جدول ۷. وضعیت ارکان سرمایه اجتماعی

رکن	تحلیل احساسات بهار	تحلیل احساسات تابستان	تحلیل احساسات پاییز	تحلیل احساسات زمستان
اعتماد به حکمرانی	٪ ۳۰،۲۴	٪ ۱۸،۱۲	٪ ۱۶،۹	٪ ۱۶،۵۹
نکویی روابط دولت ملت	٪ ۳۴،۸۵	٪ ۲۹،۸۹	٪ ۲۱،۹	٪ ۲۱،۶۲
مشارکت اجتماعی	٪ ۲۵،۵۶	٪ ۲۲،۶۹	٪ ۲۱،۲	٪ ۱۸،۸

از جدول فوق این چنین به نظر می‌رسد که «اعتماد»، متأثرترین رکن در تغییرات سرمایه اجتماعی بوده است. همچنین «مشارکت»، به‌عنوان پایدارترین رکن در روند سرمایه اجتماعی عمل کرده و به‌رغم رخدادهای گوناگون، نوسان چندانی نداشته است.

جدول ۸. تحلیل احساسات محاسباتی معرف‌های سرمایه اجتماعی

60

	بهار ۱۴۰۱	تابستان ۱۴۰۱	پاییز ۱۴۰۱	زمستان ۱۴۰۱
عملکرد نهادی	48.3	29.81	25.79	26.51
مدیریت بحران	16.56	12.43	11.27	10.08
نیل به عدالت	21.89	14.12	14.7	13.9
افتخار به هویت ملی	47.94	41.91	35.48	35
پایبندی به ارزش‌های مشترک	43.97	46.81	29.38	33.71
همبستگی دولت و ملت	31.94	27.62	17	16.45
تاب‌آوری عمومی	24.31	15.15	13.16	11.35
خیرخواهی مسئولان	26.5	20.07	17.73	15.06

داده‌های ارائه‌شده نشان می‌دهد که در طول سال ۱۴۰۱ تقریباً همه معرف‌های سرمایه اجتماعی حاکمیت، روندی نزولی را تجربه کرده‌اند؛ به‌ویژه در حوزه‌های کارکردی. شاخص‌هایی مانند عملکرد نهادی، مدیریت بحران، نیل به عدالت، خیرخواهی مسئولان، تاب‌آوری عمومی و همبستگی دولت و ملت از بهار تا زمستان دچار افت معنادار شده‌اند؛

به گونه‌ای که در پایان سال، سطح ادراک شده‌ی کارآمدی، عدالت‌محوری و نیت خیر حاکمیت به مراتب پایین‌تر از ابتدای سال است. این الگو حاکی از آن است که رابطه اعتماد‌آمیز مردم با نهادهای حاکمیتی، به‌خصوص در سطح کارکرد روزمره و توان حل مسائل، دچار فرسایش شده و شکاف دولت‌ملت در تجربه زیسته شهروندان تعمیق یافته است. در مقابل، معرف‌های هویتی و ارزشی، یعنی «پابندی به ارزش‌های مشترک» و «افتخار به هویت ملی»، اگرچه کاهش یافته‌اند، اما در مقایسه با شاخص‌های کارکردی در سطح بالاتری باقی مانده و حتی در مقاطعی از سال نشانه‌هایی از ترمیم نسبی نشان می‌دهند. با توجه به این که این معرف‌ها نیز ناظر به حاکمیت‌اند، می‌توان استنباط کرد که هم‌ارزی ارزشی میان ملت و حاکمیت و احساس تعلق به هویت ملی ایرانی هنوز از ظرفیت قابل توجهی برخوردار است و به‌عنوان نقطه‌قوت سرمایه اجتماعی نظام عمل می‌کند. با این حال، فاصله رو به گسترش میان این سرمایه هویتی و عملکرد عینی نهادها نشان می‌دهد که برای جلوگیری از فرسایش بیشتر سرمایه اجتماعی، حاکمیت ناگزیر است کارکرد خود را به این ارزش‌های مشترک نزدیک‌تر کند و زمینه انطباق تجربه شهروندان با ادعاهای ارزشی رسمی را فراهم آورد.

در گام بعد تحلیل حساسیت^۱ به بررسی تأثیرپذیری متغیرهای خروجی بر اساس متغیرهای ورودی یک مدل آماری گفته می‌شود که از حاصل ضرب وزن نظری و حجمی مؤلفه در تحلیل احساسات کاربران به دست می‌آید. تحلیل حساسیت هر کدام از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی نشان می‌دهد میزان اثرگذاری هر یک در ساخت شاخص ترکیبی سرمایه اجتماعی حاکمیت، دارای وضعیت متفاوتی است. «حمایت از تمامیت ارضی و مقابله با تجزیه و قوم‌گرایی» و «تأمین خدمات درمانی و سیاست‌های سلامت» بیشترین اثر مثبت و «عدالت اقتصادی طبقاتی در جهت دستیابی به رفاه عمومی»، «مدیریت اعتراضات و آشوب‌های اجتماعی»، «امید به گشایش فضای باز سیاسی»، «امید به بهبود آینده اقتصادی»، «عدالت جنسیتی و رفع تبعیض از زنان» و «عدالت رویه‌ای و پنداشت از شایسته‌سالاری در

1 Sensitivity Analysis

حاکمیت»، «پنداشت از عدالت قومی» و «مشارکت جوانان» بیشترین اثر منفی را در ساخت سرمایه اجتماعی در طول سال ۱۴۰۱ داشته‌اند.

جدول ۹. محاسبه ضریب اثرگذاری مؤلفه‌ها بر ساخت سرمایه اجتماعی ۱۴۰۱ (برحسب درصد)

ردیف	مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی	تابستان ۱۴۰۱		پاییز ۱۴۰۱		زمستان ۱۴۰۱	
		ضریب حساسیت افزایشی مؤلفه	ضریب حساسیت تخریبی مؤلفه	ضریب حساسیت افزایشی مؤلفه	ضریب حساسیت تخریبی مؤلفه	ضریب حساسیت افزایشی مؤلفه	ضریب حساسیت تخریبی مؤلفه
۱	تأمین کالاها و خدمات اساسی در بازار	۲۰	۵۹	۲۰٫۸	۷۸٫۶	۱۳	۸۷
۲	تأمین خدمات درمانی و سیاست‌های سلامت	۴۸	۴۱	۳۴٫۶	۵۴٫۴	۲۶	۷۳
۳	پنداشت از موفقیت نهادهای دینی (واکنش به روحانیون انقلابی)	۱۲	۵۹	۱۴٫۶	۶۷٫۲	۱۴	۵۸
۴	پنداشت از موفقیت نهادهای آموزشی	۲۴	۴۷٫۶	۱۵٫۶	۳۶٫۴	۱۱	۵۱
۵	پنداشت از عملکرد نظام در رفع مشکلات اقتصادی	۲۲	۷۷٫۴	۱۶٫۸	۷۲٫۲	۱۵	۸۴
۶	پنداشت از عملکرد مجلس در تقنین	۱۶	۲۹٫۶	۲۹٫۶	۵۵٫۲	۲۶	۵۹
۷	پنداشت از عملکرد نظام در رفع مشکلات اجتماعی	۱۲	۵۲٫۸	۱۲٫۲	۵۲٫۸	۱۳	۶۲
۸	حمایت از تولیدکنندگان	۲۰	۳۴٫۲	۱۴٫۲	۳۰٫۲	۱۱	۳۴

ردیف	مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی	تابستان ۱۴۰۱		پاییز ۱۴۰۱		زمستان ۱۴۰۱	
		ضریب حساسیت افزایشی مؤلفه	ضریب حساسیت تخریبی مؤلفه	ضریب حساسیت افزایشی مؤلفه	ضریب حساسیت تخریبی مؤلفه	ضریب حساسیت افزایشی مؤلفه	ضریب حساسیت تخریبی مؤلفه
۹	تقاضای تأمین امنیت عمومی	۱۴	۴۵٫۶	۱۲٫۴	۴۶٫۸	۱۰	۵۵
۱۰	مدیریت مخاطرات انسانی و طبیعی	۱۸	۷۷٫۸	۱۲٫۲	۵۲٫۴	۸	۸۹
۱۱	مدیریت اعتراضات و آشوب‌های اجتماعی	۶	۹۰٫۴	۵٫۸	۹۱٫۴	۶	۹۴
۱۲	عدالت اقتصادی طبقاتی در جهت دستیابی به رفاه عمومی	۱۰	۸۹٫۶	۷٫۸	۹۷٫۶	۲۱	۷۱
۱۳	عدالت قومی و مذهبی در جهت رفع تبعیض‌ها علیه اقلیت‌ها	۱۸	۵۳٫۸	۲۱٫۲	۷۱٫۴	۹	۸۲
۱۴	عدالت جنسیتی و رفع تبعیض از زنان	۱۰	۸۲٫۴	۹	۸۲٫۴	۱۶	۸۲
۱۵	عدالت رویه‌ای و پنداشت از شایسته‌سالاری در حاکمیت	۱۰	۳۸٫۶	۱۶٫۴	۸۱	۱۳	۷۶
۱۶	پنداشت از عدالت قضائی و حقوقی در جامعه	۱۸	۸۱٫۶	۱۲٫۶	۶۶٫۸	۱۴	۴۲
۱۷	احساسات نسبت به اقتدار منطقه‌ای و دیپلماسی عزتمندانه	۲۰	۳۵٫۲	۱۵	۴۰٫۸	۱۰	۵۵

ردیف	مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی	تابستان ۱۴۰۱		پاییز ۱۴۰۱		زمستان ۱۴۰۱	
		ضریب حساسیت افزایشی مؤلفه	ضریب حساسیت تخریبی مؤلفه	ضریب حساسیت افزایشی مؤلفه	ضریب حساسیت تخریبی مؤلفه	ضریب حساسیت افزایشی مؤلفه	ضریب حساسیت تخریبی مؤلفه
۱۸	دفاع از دستاوردهای علمی، فرهنگی و ورزشی	۲۸	۴۲	۱۷,۴	۴۲,۶	۱۷	۴۳
۱۹	عدم تمایل به مهاجرت از کشور	۲۲	۴۴,۸	۲۲,۸	۵۳,۲	۲۰	۵۶
۲۰	حمایت از تمامیت ارضی و مقابله با تجزیه و قوم‌گرایی	۳۸	۲۹,۲	۳۸,۸	۳۷,۴	۴۹	۴۷
۲۱	مقابله با انگ و تهمت بیگانگان به نمادهای ملی و ارزشی	۱۸	۲۲,۸	۲۱,۸	۳۴,۲	۲۰	۳۲
۲۲	پاسداشت مناسک مذهبی	۴۲	۳۱	۲۹,۴	۳۴,۶	۲۹	۳۵
۲۳	پاسداشت مناسبات فرهنگی و سیاسی حاکمیت	۳۲	۵۳,۲	۱۷	۵۷,۲	۱۸	۵۷
۲۴	افتخار به شخصیت‌ها و اساطیر تراز اول نظام	۲۶	۶۱,۸	۱۶,۶	۷۱,۶	۱۴	۶۴
۲۵	ترویج دغدغه‌های نظام	۱۶	۴۵	۸,۴	۳۲,۲	۸	۴۳
۲۶	پنداشت از هم‌سویی دولت با مردم	۱۸	۵۰,۴	۱۱,۴	۵۶,۴	۱۰	۵۸
۲۷	ایستادگی در برابر تحریم‌ها	۱۲	۴۶,۶	۱۰,۲	۴۶,۶	۸	۴۹
۲۸	امید به بهبود آینده اقتصادی	۱۶	۸۲,۴	۱۱,۶	۸۶,۲	۹	۸۹

ردیف	مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی	تابستان ۱۴۰۱		پاییز ۱۴۰۱		زمستان ۱۴۰۱	
		ضریب حساسیت افزایشی مؤلفه	ضریب حساسیت تخریبی مؤلفه	ضریب حساسیت افزایشی مؤلفه	ضریب حساسیت تخریبی مؤلفه	ضریب حساسیت افزایشی مؤلفه	ضریب حساسیت تخریبی مؤلفه
۲۹	امید به گشایش فضای باز سیاسی	۸	۸۷,۴	۷,۶	۸۸,۴	۹	۸۷
۳۰	امید به گشایش فضای اجتماعی و فرهنگی	۱۰	۵۳,۴	۱۱,۸	۷۲,۶	۱۳	۷۲
۳۱	صداقت و شفافیت در عملکرد مسئولان	۲۰	۷۶,۲	۹,۶	۶۵,۴	۸	۶۷
۳۲	شفافیت نهادهای انتصابی	۲۲	۶۲,۴	۱۹,۸	۷۴,۶	۱۹	۷۶
۳۳	اعتماد به رسانه ملی	۱۰	۵۵,۲	۹,۸	۵۵,۸	۱۱	۶۵
۳۴	فساد و رانت در میان نهادهای حاکمیتی	۶	۳۷,۸	۱۱,۸	۶۲,۴	۱۰	۶۴
۳۵	واکنش همدلانه نسبت به اظهارات و عملکرد مسئولان	۱۲	۳۹,۴	۹	۴۵,۴	۱۳	۴۸
۳۶	پنداشت از حق مشارکت در تعیین سرنوشت	۱۶	۴۷,۶	۱۳,۸	۵۹	۱۷	۵۶
۳۷	پاسخ به فراخوان‌های نظام	۱۴	۳۳	۱۲	۳۴,۴	۱۱	۳۵
۳۸	مشارکت اجتماعی زنان	۸	۵۹,۴	۶,۸	۷۹,۸	۱۰	۷۷
۳۹	مشارکت اجتماعی جوانان	۱۴	۷۷,۲	۱۰,۸	۷۹,۶	۹	۸۱
۴۰	مشارکت اقوام در مناسبات سیاسی و فرهنگی	۲۲	۲۳,۴	۲۴	۴۱	۱۳	۴۸

طبق تحلیل حساسیت، محوری‌ترین مؤلفه اثرگذار بر سرمایه اجتماعی «مدیریت اعتراضات» بوده است.

تحلیل موضوعی یافته‌ها

همچنین در سال ۱۴۰۱، رخدادهای مختلفی سبب تغییر ذهنیت مردم درباره متغیرهای اعتماد به حکمرانی، نکویی روابط دولت‌ملت و مشارکت اجتماعی شد. مهم‌ترین و اثرگذارترین رخدادهای به شرح زیر هستند.

جدول ۱۰. سهم مهم‌ترین رخدادهای اثرگذار بر تغییر ارکان سرمایه اجتماعی در سال ۱۴۰۱

فصل	اعتماد به حکمرانی	درصد	نکویی روابط دولت‌ملت	درصد	مشارکت اجتماعی	درصد
بهار ۱۴۰۱	ناتوانی در کنترل تورم	۱۷	احساس بی‌تفاوتی مسئولان	۱۷	مانعت از ورود زنان به ورزشگاه	۱۳
	تشدید برخورد با بانوان بدحجاب	۱۲	سیسمونی گیت	۱۵	اصرار دولت بر افزایش جمعیت	۱۳
	افزایش قیمت مسکن	۱۱	برداشت شکست برجام و رکود اقتصادی	۱۳	اعتراضات مترو پل	۱۲
	اختلال در سرعت اینترنت	۹	عملگرایی و مردم‌داری دولت	۸	تلقی غیرانتخابی مجلس و دولت	۹
	برداشت فساد اقتصادی مسئولان	۸	تصویب‌نشدن طرح شفافیت آرا	۶	انتشار سرود سلام فرمانده	۷
تابستان ۱۴۰۱	بازداشت و مرگ مهسا امینی	۲۱	افزایش احساس انسداد اجتماعی پسامهسا	۱۹	نحوه برخورد با معترضان	۱۸
	انتقاد از عملکرد گشت ارشاد	۱۳	انتقاد به صداوسیما	۱۳	انتقاد از عملکرد گشت ارشاد	۱۶
	اختلاس فولاد مبارکه	۸	واقعه سپیده رشو	۸	انتقاد از اظهارات نیروی انتظامی	۱۱
	قطع و فیلترینگ اینترنت	۸	بازداشت معترضان	۷	انتقاد از اظهارات نمایندگان مجلس	۹

فصل	اعتماد به حکمرانی	درصد	نکویی روابط دولت‌ملت	درصد	مشارکت اجتماعی	درصد
	برگزاری اربعین	۵	سفر و ارتباط پوتین و ایران	۳	خبر انحلال کانون پرورش فکری	۲
پاییز ۱۴۰۱	حادثه جمعه زاهدان و خاش	۹	واکنش گروه‌های مرجع و تحریم حاکمیت	۹,۵	اعتصاب گسترده مدارس و دانشگاه‌ها	۱۷
	نگاه امنیتی به اعتراضات	۸,۵	تندشدن شعارها و افزایش شکاف علیه حاکمیت	۹,۲	تداوم اعتراض در مناطق سنی‌نشین	۱۴
	فیلترینگ و کاهش سرعت اینترنت	۷,۶	افزایش فشار بین‌المللی و تورم جدید	۸,۷	افزایش حضور بی‌حجاب در فضای عمومی	۹
	تشدید مشکلات اقتصادی و قیمت مسکن	۷,۵	انتقاد از خشونت و اعدام معترضان	۸	تشییع جنازه کشته‌شدگان	۷
	اعتراضات کردستان	۶,۷	شنیده‌شدن صدای اعتراضات	۶	مشارکت توهین‌آمیز مانند عمامه‌پرانی	۲
زمستان ۱۴۰۱	سقوط بی‌سابقه پول ملی و تورم	۲۵	سقوط تاب‌آوری عمومی	۲۹	اتفاق مدارس: برساخت حذف زنان	۲۴
	مسمومیت سریالی دانش‌آموزان	۱۴	نامیدی از بهبود شرایط اقتصادی	۲۸	پافشاری بر قانون حجاب پس از اعتراضات	۱۸
	صدور احکام برای معترضان	۱۲	تحریم جشنواره فجر	۷	افزایش حضور بانوان بی‌حجاب	۱۲
	فرمان عفو عمومی	۱۲	تدوین قانون حجاب	۶	تداوم اعتراض در مناطق سنی‌نشین	۸
	مدیریت زمین‌لرزه خوی	۸	کمپین‌های گروه‌های مرجع	۶	برگزاری راهپیمایی ۲۲ بهمن	۵

«کارآمدی و اثربخشی اقدامات دولت» از جمله مؤثرترین عوامل سرمایه اجتماعی بوده است. «انتظار حمایت دولت از مردم» نیز از دیگر عوامل تغییر شاخص‌های سرمایه اجتماعی بود. به این معنا که هر جا مردم احساس می‌کردند دولت حامی آن‌هاست و فارغ از منفعت‌طلبی مادی یا ایدئولوژیک، خواسته‌ها منافع مردم را پیگیری می‌کند؛ سرمایه اجتماعی افزایش می‌یافت. احساس متضاد با این گزاره باعث کاهش و پایین آمدن

شاخص‌های سرمایه اجتماعی می‌شد.

چالش‌های سرمایه اجتماعی حاکمیت در ایران از منظر کاربران فضای مجازی

با توجه به وضعیت‌شناسی مؤلفه‌های مختلف سرمایه اجتماعی در سال‌های مختلف و رخدادهای مؤثر در کاهش هر کدام، نتایج داده‌کاوی به صورت خبرگان بررسی شده و طی کدگذاری کیفی به تیپ‌شناسی از چالش‌های سرمایه اجتماعی حاکمیت در ایران از منظر کاربران فضای مجازی منتج شد. توجه به این مهم ضروری است که کاربران فعال فضای مجازی، نماینده تمام اقشار جامعه ایران نیستند و دارای ویژگی‌های خاصی همچون ارتباطات فرامحلی، رویکردهای انتقادی، هویت مدرن، گشودگی نسبت به تجربه، متأثر از کلونی و... (نک: محمدپور و همکاران، ۱۳۹۵) هستند که در بازتاب چالش‌های به‌دست آمده مؤثر است.

۱. معضل ناکارآمدی ساختاری و تدبیر در وضع بحرانی

معرف مدیریت بحران حاکمیت در فصل بهار (۱۶,۵۶ درصد)، در تابستان (۱۲,۴۳ درصد)، در پاییز (۱۱,۲۷ درصد) و در زمستان (۱۰,۰۸ درصد) است که در مقایسه با عملکرد نظام در سایر قلمروها، در وضعیت بحرانی قرار دارد. همچنین در فصل تابستان و پاییز ۱۴۰۱ مؤلفه «مدیریت اعتراضات و آشوب‌های اجتماعی» بیشترین اثر تخریبی^۱ را از لحاظ تحلیل حساسیت بر ساخت شاخص سرمایه اجتماعی حاکمیت داشته است. درباره بحران‌های طبیعی در فصل تابستان کاربران بیش از ۸۷ درصد محتوای منفی تولید کرده‌اند. در فصل بهار حادثه ریزش ساختمان متروپل در آبادان، وقوع سیل در شهرهای تهران (امامزاده داوود)، استهبان و هرمزگان از مصادیق این بحران‌ها است. در فصل پاییز نیز نشنیدن صدای اعتراضات مردم، عملکرد رسانه‌ملی، ممنوع‌الخروج کردن سلبریتی‌ها، بازداشت برخی از آن‌ها، بازداشت، محرومیت از تحصیل و تعلیق دانشجویان، اظهارات

۱ به معنای علیت نیست.

تحریک کننده مسئولان کشور، انتشار کلیپ‌های خشونت نیروهای انتظامی، فلیترینگ اینترنت، حوادث زاهدان و کردستان و در نهایت روند دادرسی و احکام دادگاه در کاهش سرمایه اجتماعی مؤثر بوده است. نداشتن قدرت تدبیر و تصمیم صحیح در زمان بحران، معرف عملکرد نهادی در وضع غیر بحرانی را نیز با چالش مواجه کرده و میزان آن در بهار (۴۸,۳ درصد)، به (۲۹,۸۱ درصد) در تابستان، (۲۵,۷۹ درصد) در پاییز و (۲۶,۵۱ درصد) در زمستان تغییر کرده است. ناکارآمدی در مواقع حساس بیشتر به چشم می‌آید و اعتماد به روند حکمرانی در شرایط معمول را نیز مورد پرسش قرار می‌دهد. در این زمینه می‌توان گفت در فصل بهار نوسانات بورسی، افزایش شدید قیمت مسکن، احساس کمبود در تأمین کالاها و خدمات اساسی، از مهم‌ترین دلایل قرارگیری متغیر اعتماد به حکمرانی در وضعیت نامطلوب است.

۲. فعال شدن گسل‌های طبقاتی، جنسیتی، قومی و نسلی با پنداشت تبعیض

حاکمیتی

روند تغییرات حاکی از این است که به تدریج گسل‌های مختلف، «دیگری» خود را حاکمیت تعریف می‌کنند. بدین معنا زنان ناراضی از تبعیض، اقوام و طبقات محروم مخالفت خود را به حکومت اعلام می‌کنند. با توجه به وضعیت معرف نیل به عدالت و برابری (۲۱,۸۹ درصد) می‌توان گفت از نظر کاربران، عملکرد نظام سیاسی در فصل بهار، پیوند ضعیفی با عدالت و برابری دارد. در مقایسه با فصل بهار، کاربران در فصل تابستان میزان محتوای منفی بیشتری در رابطه با عدالت و برابری اجتماعی و سیاسی تولید کرده‌اند. در این باره کاربران در بسترهای مختلف درباره عدالت اقتصادی طبقاتی در جهت دستیابی به رفاه عمومی، عدالت رویه‌ای و پنداشت از شایسته‌سالاری در حاکمیت و پنداشت از عدالت قضائی و حقوقی در جامعه به ترتیب بیش از ۹۰، ۸۰ و ۸۰ درصد محتوای منفی تولید کرده‌اند. در این میان مؤلفه «عدالت اقتصادی طبقاتی» بیشترین اثر تخریبی را بر ساخت سرمایه اجتماعی حاکمیت داشته است. همچنین «پنداشت از عدالت قضائی و حقوقی در جامعه» در فصل تابستان و «پنداشت از شایسته‌سالاری و عدالت رویه‌ای» در

فصل پاییز اثر تخریبی زیادی بر شاخص ترکیبی سرمایه اجتماعی داشته است. از مسائل اساسی در سال ۱۴۰۱ که نکویی روابط دولت‌ملت و از طرف دیگر مشارکت اجتماعی را متأثر کرده، مجموعه رفتارهای مربوط به زنان از طرف حاکمیت است. مسئله زنان در کشور در اعتراضات ۱۴۰۱ اهمیت سیاسی فراوانی پیدا کرد. پنداشت تبعیض به خشونت علیه زنان تعبیر شده و با بیش از ۹۰ درصد محتوای منفی از طرف کاربران مواجه شده است. طبق تحلیل حساسیت، یکی از مؤثرترین مؤلفه‌ها در تخریب شاخص ترکیبی سرمایه اجتماعی، مؤلفه عدالت جنسیتی و رفع تبعیض از زنان بوده است. هر چند محور اصلی این مسئله از نظر طبقاتی، بر دوش طبقه متوسط شهری افتاده است، با وجود این در فصل تابستان به گونه‌ای بی‌سابقه این مسئله از آستانه‌های طبقاتی فراتر رفته و به مسئله‌ای ملی تبدیل شده است. برخی از رفتارهای خشونت‌بار گشت ارشاد با برخی از بانوان در فصل تابستان از اصلی‌ترین نیروهای پیشران در رابطه با پنداشت بی‌عدالتی و تبعیض جنسیتی بوده است. به گونه‌ای که در روزهای پایانی شهریورماه، جریان‌های اعتراضات سراسری به این مسئله شکل گرفت. احساسات کاربران در مؤلفه‌های مشارکت بانوان در انتهای سال در وضعیت (۱۱ درصد) و عدالت جنسیتی (۱۰ درصد) بوده است.

از دیگر موضوعاتی که مورد توجه کاربران قرار گرفته، نابرابری و تبعیض قومیتی است. کاربران چنین اعتقاد دارند که حاکمیت به گونه‌ای برابر با قومیت‌های مختلف مواجه نمی‌شود. این مسئله در حوزه‌های مختلف از جمله، توزیع منابع اقتصادی، توسعه اجتماعی و زیرساخت‌های حیاتی، خدمات‌رسانی و تعریف اعتبارات، دسترسی به امکانات آموزشی و بهداشتی، تدریس زبان مادری و سرکوب سیاسی مورد بحث و نظر کاربران بوده است. کاربران در این باره در بسترهای تحلیل بیش از ۷۰ درصد محتوای منفی تولید کرده‌اند که به گونه‌ای چشمگیر میزان سرمایه اجتماعی حاکمیت را کاهش داده است. برخی از رخدادها در تابستان به‌ویژه دستگیری و فوت مهسا امینی، دختر گُرد، به مخرج مشترک احساس تبعیض قومیتی تبدیل شده و توانسته است علاوه بر شاخص نکویی روابط دولت‌ملت، مشارکت قومیتی در مناسبات اجتماعی و فرهنگی را نیز به‌طور چشمگیر

کاهش دهد. در این باره بیشتر از ۵۰ درصد محتوای منفی توسط کاربران تولید شده است. رخداد مذکور در تابستان، توانست موج چشمگیری از مطالبات قومیتی در استان‌هایی چون آذربایجان شرقی و غربی، کردستان، کرمانشاه، سیستان و بلوچستان و خوزستان تولید کند. مؤلفه عدالت قومی سال ۱۴۰۱ را با نمره (۲۳ درصد) به پایان رساند.

از دیگر مسئله‌های مهم که به شکل‌های مختلفی سرمایه اجتماعی نظام را از خلال اثرگذاری بر مشارکت اجتماعی، متأثر کرده، احساس کنارگذاری و طردشدگی از طرف جوانان و نوجوانان نسل جدید است. این مهم در زمینه‌های اقتصادی، آموزشی و اجتماعی بسیار پُررنگ بوده است. در این راستا کاربران جوان درباره نظام سیاسی بیش از ۸۵ درصد محتوای منفی در فصول مختلف تولید کرده‌اند. آن‌ها معتقدند حاکمیت سیاسی به گونه‌ای برنامه‌ریزی شده آن‌ها را از حق و حقوق اجتماعی و سیاسی‌شان محروم کرده است. در همین راستا یکی از گروه‌هایی که تمایل قابل توجهی به مهاجرت از کشور از خود نشان داده، گروه جوانان تحصیل کرده است که بر این اعتقادند که نظام سیاسی شرایط ناعادلانه‌ای را برای تحصیل و زندگی برای بخش قابل توجهی از گروه‌های اجتماعی تولید کرده است. چنین برداشتی به میانجی پیوند پیدا کردن با تبعیض جنسیتی و بی‌عدالتی، به طور بی‌سابقه‌ای مشارکت اجتماعی جوانان را در مناسبات سیاسی و اجتماعی به کمتر از ۱۵ درصد کاهش داده است. برخی از اقدامات از جمله پولی‌سازی فرایند آموزش در مراکز آموزش عالی، عدم پاسخ‌گویی نظام مدیریتی به نیازهای جوانان و احساس طردشدگی از طرف نظام سیاسی از جمله مؤلفه‌هایی هستند که در تابستان به طور بی‌سابقه‌ای میزان مشارکت جوانان را متأثر کرده است. مؤلفه مشارکت اجتماعی جوانان از ابتدا تا انتهای سال ۱۴۰۱ از نمره (۲۸ درصد) به (۱۰ درصد) کاهش یافته است.

۳. ابهام افق امیدوارکننده و کاهش تاب‌آوری عمومی

امید به بهبود آینده اقتصادی کشور (۲۵ درصد)، امید به گشایش فضای سیاسی (۱۵ درصد) و امید به گشایش فضای اجتماعی و فرهنگی (۲۷ درصد)، از مؤلفه‌هایی هستند که وضعیت تاب‌آوری عمومی را در فصل بهار بحرانی می‌کند. در بهار ۱۴۰۱ و درست پس از

ماه رمضان، اقدام دولت درباره قانون اصلاح نظام پرداخت یارانه‌ها (حذف ارز ۴۲۰۰ تومانی) و سخت‌گیری در گرفتن انواع مالیات‌ها، در افزایش نارضایتی اجتماعی مؤثر بوده است. در این باره تنها ۶ درصد از کاربران به اقدام دولت واکنش مثبت نشان داده‌اند. چنین واکنش‌هایی بیش از هر زمانی، کاهش تاب‌آوری عمومی و شکل‌گیری شکاف میان دولت و ملت را در جامعه نشان می‌دهد. در فصل تابستان نیز وضعیت تاب‌آوری عمومی بدتر شده و در مؤلفه‌های امید به گشایش فضای سیاسی (۹ درصد)، امید به بهبود آینده اقتصادی کشور (۱۶ درصد) و امید به گشایش فضای اجتماعی و فرهنگی (۱۷ درصد) است. همچنین این مؤلفه‌ها در تحلیل حساسیت، اثر تخریبی بسیار بالایی بر ساخت شاخص ترکیبی سرمایه اجتماعی داشته‌اند. در فصل تابستان، یکی از عوامل بسیار مهم اثرگذار بر تاب‌آوری عمومی آزادسازی قیمت برخی کالاهای اساسی در بازار است. این مسئله که از فصل بهار شکل گرفته، کماکان در فصل تابستان نیز باعث شکل‌گیری جریانی از گرانی‌سازی و کمیابی در بازار شده که زمینه‌های شکل‌گیری انواع رانت و فساد را برای بازیگران بیرون از دولت فراهم می‌آورد.

در همین راستا، پس از شکل‌گیری اعتراضات اجتماعی به گرانی‌ها، وضعیت اجتماعی مردم به واسطه نوعی طغیان اجتماعی به وضعیت سیاسی تبدیل شده است. در این میان، مواجهه حاکمیت با برخی مردم، با دستگیری‌های متعدد همراه بوده است. این مسئله باعث شده امید مردم به بهبود اقتصادی و گشایش فضای سیاسی و اجتماعی در کشور، کاهش یابد. در فصل تابستان، به باور کاربران، افزایش فشارهای سیاسی و مدارا نکردن مسئولان با مردم و همچنین ایجاد فشار به گروه‌های مختلف صنفی از جمله معلمان، دانشجویان، کارگران، دانش‌آموزان و فعالان اجتماعی و زنان از دلایل ناامیدی به گشایش سیاسی نیز بوده است. از دیگر ابعاد کاهش سرمایه اجتماعی دولت، فشار بسیار بالای تحریم‌های اقتصادی است که موجب کاهش ارزش پول ملی و ثبت رکورد تورم اقلام خوراکی در آذرماه ۱۴۰۱ شد. این اتفاق در مؤلفه‌هایی مانند تأمین کالاهای خدمات اساسی در بازار، تأمین خدمات درمانی و سیاست‌های سلامتی (افزایش قیمت و کمبود

دارو)، پنداشت از عملکرد نظام در رفع مشکلات اقتصادی، حمایت از تولیدکنندگان، عدالت اقتصادی طبقاتی در جهت دستیابی به رفاه عمومی، ایستادگی در برابر تحریم‌ها و امید به بهبود آینده اقتصادی تأثیر گذاشته است. بر ساخت ذهنی شکست مذاکرات هم در تشدید اعتراضات مؤثر بوده و از طریق تأثیرگذاری بر مؤلفه‌هایی مانند امید به بهبود وضعیت اقتصادی خود را نشان داده است. پس از موج نخست اعتراضات، با وجود گستره بالای مشاغل اینترنتی و وابستگی بسیاری از مشاغل و خدمات به فضای مجازی، دولت اقدام به محدودیت در دسترسی به اینترنت و تخریب سرمایه اجتماعی از زاویه‌ای دیگر نمود.

۴. فروپاشی اعتماد و بی‌اعتباری خیرخواهی مسئولان و رسانه ملی

دولت خیرخواه برای حفظ منافع مردم عزم و اراده دارد. اگر مردم به این باور برسند که دولت درصدد آسیب‌زدن به منافع آن‌ها و هزینه کردن از مردم برای رسیدن به اهداف خود است، بخشی از اعتماد عمومی از دست می‌رود. روند نزولی مؤلفه‌های صداقت و شفافیت در عملکرد مسئولان (از ۲۰ به ۱۱ درصد)، اعتماد به رسانه ملی (از ۱۶ به ۱۴ درصد) و پنداشت رانت در میان نهادهای حاکمیتی (از ۱۵ به ۱۴ درصد) پنداشت کاربران از خیرخواهی مسئولان را به سمت وضعیت تردیدآمیز متمایل می‌کند. رخدادهایی کوچک مانند سفر اعضای خانواده رئیس مجلس شورای اسلامی به کشور ترکیه، به قدری مخدوش کننده تصویر خیرخواهی و صداقت مسئولان هستند که به سادگی و با استفاده از ظرفیت شبکه‌های اجتماعی، گفتمانی تحت عنوان «سیسمونی گیت» به راه انداختند. انتشار این خبر هم‌زمان با اعتراض آموزگاران و بازنشستگان، موجب افزایش نارضایتی عمومی و تولید گسترده محتوای منفی حتی در بین کاربران حامی حاکمیت شد. همچنین صداوسیما به عنوان رکن اساسی گفتمان ساز که می‌تواند نقش مولد هم‌بستگی اجتماعی را ایفا کند، در راستای رسالت مذکور موفق عمل نکرده است. با قهر طبقه متوسط، مخاطب دولت ملت بی‌واسطه شده و از اظهارات مسئولان، پنداشت عدم درک متقابل شده و واکنش‌های زیادی در انواع مجازی، شعاری و میدانی به راه انداخت. در مقوله مشارکت، ۳۳ درصد از

محتوای مجازی معطوف به واکنش کاربران نسبت به مسئولان کشور بوده است. در رکن نکویی روابط دولت و ملت نیز ۸ درصد از کل محتوا در انتقاد از عملکرد صداوسیما تولید شده است بدین ترتیب اظهارات مقامات طراز اول نظام و عملکرد صداوسیما، نه تنها منتهی به افزایش سرمایه اجتماعی نظام نشده که خیرخواهی ایشان را نیز مخدوش کرده است. نبود شفافیت سبب درک بی‌صدافتی شده و بیش از ۸۴ درصد کاربران معتقدند رانت و فساد به صورت نهادی رخنه کرده است. از اتفاقاتی که در فصل تابستان شکل گرفته و تا پاپیز ادامه داشته است، علنی شدن فساد فولاد مبارکه و اطرافیان برخی از وزرا بود. برخورد نکردن به‌هنگام و شفاف با عوامل رانت، هرگونه فساد را ناشی از سیستم بر ساخت می‌کند و سبب می‌شود کاربران بدون در نظر گرفتن نهادهای مربوطه، فساد را به کلیت حاکمیت منتصب می‌کنند.

۵. استهلاک فرصت ارزش‌های مشترک و هویت ملی

در فصل بهار رکن نکویی روابط دولت‌ملت (۳۴,۸۵ درصد) در مقایسه با متغیرهای اعتماد به حکمرانی (۳۰,۲۴ درصد) و مشارکت اجتماعی (۲۵,۵۶ درصد) در وضعیت نسبتاً بهتری قرار دارد. دلیل آن را می‌توان ناشی از اثر مؤلفه‌هایی چون پنداشت درباره اقتدار منطقه‌ای و دیپلماسی عزتمندانه (۴۹ درصد)، دفاع از دستاوردهای علمی، فرهنگی و ورزشی (۴۰ درصد)، حمایت از تمامیت ارضی و مقابله با تجزیه و قوم‌گرایی (۵۹ درصد) و مقابله با انگ و تهمت بیگانگان به نمادهای ملی و ارزشی (۴۹ درصد) تلقی کرد. از طرف دیگر مؤلفه پاسداشت مناسک مذهبی (۵۵ درصد) مهم‌ترین مؤلفه اثرگذار بر بهبود وضعیت پایبندی به ارزش‌های مشترک محسوب می‌شود. مؤلفه حمایت از تمامیت ارضی و مقابله با تجزیه و قوم‌گرایی بیشترین اثر افزایشی در ساخت شاخص ترکیبی سرمایه اجتماعی را به خود اختصاص داده است. یافته‌های مقاله نشان می‌دهد تمامیت ارضی برای بسیاری کاربران اهمیت درخور توجهی داشته است. با وجود برخی شکاف‌ها میان دولت و ملت، کاربران عملکرد نظام را در این زمینه متوسط و نسبتاً مطلوب دانسته‌اند. این مسئله به‌نوعی توانمندی نظام در هژمونیک کردن گفتمان جغرافیای سیاسی را نیز می‌رساند. در این میان،

مؤلفه پاسداشت مناسک مذهبی نیز به عنوان دومین مؤلفه با نرخ بالا، نشان‌دهنده ارزشمند بودن نمادها و مناسک مذهبی در میان آحاد مردم به‌رغم برخی نارضایتی‌های اجتماعی در قلمروهای مختلف است. احترام به مناسک مذهبی همچون ماه مبارک رمضان در فصل بهار، ماه محرم و اربعین حسینی و عید غدیر خم در فصل تابستان، بیانگر اهمیت آن و پیوند زندگی روزمره کاربران با امور و مناسبات مذهبی و دینی است. حمایت از حاکمیت در مواجهه با تهدیدات خارجی و فعالیت‌های گروه‌های معاند، تجزیه‌طلب و قوم‌گرا باعث نوعی ایجاد وفاق ملی برای حفظ تمامیت ارضی شده است. هرچند این وضعیت در روزهای پایانی تابستان با شکل‌گیری اعتراضات سراسری دچار تغییرات چشمگیری شده است.

یافته‌های مقاله نشان می‌دهد در فصل پاییز نیز همچنان اوضاع این رکن بهتر از سایر ارکان بود، اما فاصله آن با سایر ارکان کاهش یافته بود و این به معنای خطر از دست دادن این مزیت نسبی برای سرمایه اجتماعی حاکمیت است. نرخ تمایل به تمامیت ارضی و مقابله با تجزیه و قوم‌گرایی (۵۹ درصد) در بهار و (۵۱ درصد) در زمستان است. همچنین مؤلفه پاسداشت مناسک مذهبی از (۵۵ به ۴۵ درصد) در زمستان کاهش یافته است. در فصل پاییز یکی از نیروهایی که به‌طور نمادین در معرض نقد و تعرض‌های خشونت‌بار قرار گرفتند، قشر روحانیت بودند. در واقع روحانیت به‌مثابه جایگاهی تلقی شده که بخش زیادی از تقابل‌های تاریخ دولت و ملت به سمت ایشان هدایت شده است. در این معناست که جریان‌های نمادین چون «عمامه‌پرانی» شکل می‌گیرد. کنشگران اصلی این میدان نیز نسل نوجوان بودند. نسلی که اتفاقاً بیش از آنکه در معرض آموزش و هدایت روحانیت باشد، توسط فضای مجازی و سبک زندگی مدرن تربیت شده است. تقابل دولت و ملت به‌اندازه‌ای در فصل پاییز تشدید شده که هرگونه رفتار خشونت‌بار با روحانیت در معابر عمومی و فضاهای شهری به نشانه‌های رشادت انقلابی و سیاست‌ورزی رادیکال تلقی می‌شود. ناکارآمدی‌های نهادی در کنار پیوند گسست‌ناپذیر حاکمیت با نهاد دین، می‌تواند ریشه و تشدیدکننده این فضا باشد.

۶. اختلال در زیست جهان به جای تسهیل‌گری

سنجش‌ها از این احساس عمومی خبر می‌دهند که حکومت مُخل و به‌هم‌ریزنده زندگی و «زیست جهان» است. به‌جای آن‌که حکومت نظم‌دهنده و تسهیل‌کننده و ممکن‌کننده زندگی روزمره باشد، در استعاره‌ای تبدیل به «چوبی لای چرخ زندگی مردم» درک می‌شود. در معنای مؤلفه‌هایی همچون پنداشت از همسویی دولت با مردم از (۳۰ درصد) در بهار به (۱۵ درصد) در زمستان کاهش می‌یابد. گویی کاربران احساس می‌کردند فهم عمومی و عرف عامه^۱، کمتر جایی در تصمیم‌سازی حاکمیت دارد. این احساس را می‌توان در برخی هشتگ‌ها و ترندهای فضای مجازی مثل «برای یک زندگی معمولی» نیز مشاهده کرد. مسئله این است که برای منازعه بر سر معنای زندگی، زیست جهان محل سیاست‌گذاری است و قواعد خاص خودش را دارد. اعمال قدرت از سطح «نظام» به «زیست جهان» فقط منجر به مستهلک‌شدن ظرفیت‌های قهری نظام می‌شود، ظرفیت‌هایی که صرفاً باید در مواقع بحرانی به کار بسته شوند. کاربران معتقد بوده‌اند درباره موضوعات عمومی همچون اینترنت، حجاب، فرزندآوری و... که امری فرهنگی هستند، بهتر است اقتضائات و شرایط تاریخی در نظر گرفته شوند. زیست جهان حد تحمل و تاب‌آوری مشخصی دارد. قانون‌گذاری یا اجرا مانند قانون صیانت و برخی نحوه‌های اجرایی در عملکرد گشت ارشاد، مداخله بیش‌ازحد حکومت در امور فردی و خانوادگی تلقی می‌شود. به وجود آمدن کمپین‌هایی مثل «من محجبه‌ام ولی با حجاب اجباری مخالفم» از چنین فضایی برخاست. در اینجا قشری از حامیان، نوعی از انتقاد به عملکرد نهادی در به منصفه گذاشتن ارزش‌های حاکمیت و نقض قراردادهای اجتماعی را صورت‌بندی می‌کنند.

۷. بحران طبقه متوسط و جامعه مدنی و کاهش مشارکت اجتماعی و سیاسی

فعال‌شدن گسل‌های مختلف در مقابل حاکمیت و نبود حلقه واسطی میان دولت‌ملت، سبب کاهش بی‌سابقه مشارکت اقشار مختلف زنان، جوانان، اقوام و طبقات اجتماعی می‌شود

(هال، ۱۳۸۲). احساس ناتوانی بین کاربران در فرایند تعیین سرنوشت جامعه سبب شده رکن مشارکت اجتماعی حتی در فصل بهار (۲۵,۵۶ درصد) نیز در وضعیت نامطلوب قرار دارد و به مرور در فصل‌های بعدی بحرانی‌تر نیز شده است (۱۸,۸ درصد در زمستان). در این زمینه، در انتهای سال ۱۴۰۱، وضعیت مؤلفه‌های پاسخ به فراخوانی‌های نظام (۲۴ درصد)، پنداشت از حق مشارکت در تعیین سرنوشت (۲۳ درصد)، مشارکت اجتماعی زنان (۱۱ درصد) و مشارکت اجتماعی جوانان (۱۰ درصد)، از مؤلفه‌های بر سازنده‌ای هستند که متغیر مشارکت اجتماعی را کاهش می‌دهند. یکی از عوامل بسیار مهم کاهش مشارکت اجتماعی و سیاسی در جامعه، نبودن گروه‌های مرجع برای تأیید خیرخواهی، صداقت و توانمندی حاکمیت و ایجاد اعتماد اجتماعی و نهادی برای آن است. از موارد بی سابقه در اعتراضات ۱۴۰۱، موضع‌گیری شدید و بی سابقه طبقات متوسط همچون، هنرمندان، ورزش کاران، ساختارهای میانی و تشکل‌های مردم‌نهاد بود. کشف حجاب، حمایت علنی، انتقاد از دولت و حاکمیت در فضای مجازی، عدم خواندن سرود ملی، تحریم جشنواره‌ها، انتشار بیانیه گروهی، فرار از کشور و در نهایت انتشار فراخوان اعتراضی از جمله اقدامات سلبریتی‌ها در این بازه بود که تأثیر به‌سزایی در کاهش سرمایه اجتماعی حاکمیت در پاییز ۱۴۰۱ داشته است. اهمیت سلبریتی‌ها به سبب تأثیرگذاری بالای گروه‌های مرجع است. این کاربران توانایی تأثیرگذاری بالایی بر کاربران غیرسیاسی و تغییر نگرش آن‌ها دارند و موضع‌گیری آن‌ها می‌تواند عواقب سنگینی بر سرمایه اجتماعی حاکمیت داشته باشد.

بحث و نتیجه‌گیری

یکی از مؤلفه‌های بسیار مهم سنجش میزان موفقیت یا عدم موفقیت نظام‌های سیاسی در جهان، وضعیت سرمایه اجتماعی آن‌هاست. در این مقاله تلاش بر این است که سرمایه اجتماعی حاکمیت با روشی نوین از طریق بررسی شبکه‌های اجتماعی در فضای مجازی سنجیده شود. مزیت این روش، امکان افزایش سرعت و دقت سنجش در کنار پیمایش‌ها است. اگرچه باید به اقتضائات ویژه کاربران فضای مجازی و تفاوت آن با بروز واقعی

ایشان در مقالاتی دیگر پرداخت. نتایج سنجش حاکی از روند نزولی سرمایه اجتماعی حاکمیت طی سال ۱۴۰۱ است. در این میان متغیر اعتماد به حکمرانی، بحرانی‌ترین وضعیت را داشته و سبب کاهش نکویی روابط دولت‌ملت و مشارکت اجتماعی نیز شده است.

با توجه به تحلیل حساسیت مؤلفه‌های مختلف الگوی نظری سنجش سرمایه اجتماعی، می‌توان به مهم‌ترین و اثرگذارترین مؤلفه‌ها در ساخت شاخص ترکیبی سرمایه اجتماعی دست یافت. همچنین سرویس‌های پردازشی از پیش آموزش دیده هوش مصنوعی این امکان را فراهم می‌آورند که موضوعات مورد دغدغه کاربران ذیل هر مؤلفه شناسایی شود.

بر مبنای سنجش محاسباتی کلان‌داده‌های سه پلتفرم اصلی و مدل سه‌گانه «اعتماد به حکمرانی، نکویی روابط دولت‌ملت و مشارکت سیاسی عمومی»، تصویر کلی از سرمایه اجتماعی حاکمیت در سال ۱۴۰۱، تصویری نزولی است. شاخص ترکیبی از بهار تا زمستان حدود ۱۱ واحد در مقیاس صد امتیازی کاهش یافته و هر سه رکن، افت محسوس را تجربه کرده‌اند؛ با این تفاوت که «اعتماد به حکمرانی» کاهش تند و سپس تثبیت در سطحی پایین، «نکویی روابط دولت‌ملت» کاهش تدریجی اما عمیق و «مشارکت سیاسی عمومی» کمترین نوسان اما در سطحی پایین و مزمن را نشان می‌دهد. در سطح معرف‌ها، مؤلفه‌های کارکردی همچون عملکرد نهادی، مدیریت بحران، عدالت اقتصادی و رویه‌ای، مدیریت اعتراضات، تاب‌آوری عمومی، خیرخواهی مسئولان و هم‌سوئی دولت با مردم در سراسر سال دچار فرسایش مستمر شده‌اند؛ درحالی‌که معرف‌های هویتی و ارزشی مانند افتخار به هویت ملی، حمایت از تمامیت ارضی، پاسداشت مناسک مذهبی و پایبندی به ارزش‌های مشترک، گرچه افت کرده‌اند اما همچنان بالاترین سطوح سرمایه اجتماعی را در میان معرف‌ها حفظ کرده و بیشترین اثر افزایشی را در شاخص ترکیبی داشته‌اند.

بر اساس تحلیل موضوعی داده‌ها، افت تدریجی سرمایه اجتماعی حاکمیت در سال ۱۴۰۱ بیش از آن که صرفاً یک «روند عددی» باشد، بازتاب جابه‌جایی محور گفت‌وگوها و نارضایتی‌ها در فضای مجازی است. در رکن «اعتماد به حکمرانی»، موضوعات مسلط حول «کارآمدی و اثربخشی اقدامات دولت» شکل گرفته و ضعف در حل بحران‌های معیشتی،

ناتوانی در مدیریت گرانی‌ها و تورم و احساس ناکارآمدی ساختاری در مواجهه با وضعیت‌های بحرانی (از جمله اعتراضات گسترده) به تدریج این رکن را از سطحی نسبتاً متوسط به وضعیتی کمابیش بحرانی سوق داده است. در تحلیل موضوعات، دولت و نهادهای رسمی نه به‌عنوان کنشگران حل مسئله، بلکه به‌عنوان بخشی از خود مسئله صورت‌بندی شده‌اند و همین جابه‌جایی معنایی، کاهش مستمر شاخص‌های مرتبط با عملکرد نهادی، مدیریت بحران، عدالت و خیرخواهی مسئولان را تبیین می‌کند.

در رکن «نکویی روابط دولت‌ملت» نیز الگوی مشابهی دیده می‌شود؛ اما با محوریت موضوعات تبعیض و گسل‌های اجتماعی. بازنمایی پررنگ نابرابری و تبعیض طبقاتی، جنسیتی و قومی، احساس «دیگری‌شدن» گروه‌های مختلف در برابر حاکمیت و طرح مکرر بی‌عدالتی در توزیع فرصت‌ها و مزایا، سبب شده است که شاخص‌هایی نظیر عدالت جنسیتی، عدالت صنفی و عدالت قومی، از وضعیت نسبتاً قابل قبول در ابتدای سال به سطوحی ضعیف در پایان سال برسند. این جابه‌جایی در معنا، رابطه‌ی دولت و بخش‌های متنوع جامعه را از «هم‌سرنوشت» به «متقابل و متخاصم» تغییر داده و در پاییز ۱۴۰۱ اثر تخریبی چشمگیری بر شاخص ترکیبی سرمایه اجتماعی گذاشته است. در همین چارچوب، موضوعاتی چون نوع مواجهه حاکمیت با حجاب و سبک زندگی، نحوه مدیریت اعتراضات و استفاده از ابزارهای محدودکننده (از جمله محدودیت اینترنت) بیش‌ازپیش به نماد فاصله و بی‌اعتمادی متقابل تبدیل شده‌اند.

در رکن «مشارکت سیاسی عمومی»، موضوعات به‌ویژه بر بحران طبقه متوسط و تضعیف جامعه مدنی متمرکز است. در تحلیل موضوعی، مکرراً به تضعیف نهادهای واسط (احزاب، تشکل‌های صنفی، سازمان‌های مردم‌نهاد و نخبگان میانجی) اشاره می‌شود؛ نهادهایی که در نظریه سرمایه اجتماعی نقش پل ارتباطی و ترجمان مطالبات جامعه به عرصه رسمی را دارند. هم‌زمان، تجربه بی‌اثر بودن مشارکت‌ها و سازوکارهای رسمی، احساس حذف‌شدگی از فرایند تصمیم‌گیری و ناامیدی نسبت به ثمربخشی کنش جمعی، مانع از ارتقای این رکن شده و آن را به‌صورت تثبیت‌شده در سطحی پایین نگه داشته

است؛ به گونه‌ای که حتی رویدادهای سیاسی و انتخاباتی نیز نتوانسته‌اند جهش معناداری در مشارکت ایجاد کنند.

این الگوی تغییر در سه رکن، در نهایت در قالب هفت چالش اساسی سرمایه اجتماعی حاکمیت که حاصل مقوله‌بندی موضوعات پرتکرار و اثرگذار در چهارفصل ۱۴۰۱ است، قابل جمع‌بندی است:

جدول ۱۱. بازنمایی چالش‌های سرمایه اجتماعی حاکمیت در فضای مجازی

رکن سرمایه اجتماعی	چالش‌ها	
اعتماد به حکمرانی	معضل ناکارآمدی ساختاری و تدبیر در وضع بحرانی	۱
	فعال شدن گسل‌های طبقاتی، جنسیتی، قومی و نسلی با پنداشت تبعیض حاکمیتی	۲
نکویی روابط دولت‌ملت	ابهام افق امیدوارکننده و کاهش تاب‌آوری عمومی	۳
	فروپاشی اعتماد و بی‌اعتباری خیرخواهی مسئولان و رسانه ملی	۴
	استهلاک فرصت ارزش‌های مشترک و هویت ملی	۵
	اختلال در زیست‌جهان به‌جای تسهیل‌گری	۶
مشارکت سیاسی عمومی	بحران طبقه متوسط و جامعه مدنی و کاهش مشارکت اجتماعی و سیاسی	۷

آنچه در مجموع برای جامعه علمی و سیاست‌گذاری اهمیت دارد، شناخت چالش‌های سرمایه اجتماعی حاکمیت و انتخاب مسیر صحیح برای کاهش فاصله دولت‌ملت و جلوگیری از ایجاد شکاف است. به نظر می‌رسد هفت چالش اساسی که در این مقاله بدان اشاره شد، تیپ‌شناسی کیفی مقولات اساسی نظرات میلیون‌ها کاربر فضای مجازی در سال ۱۴۰۱ است که زمینه‌های تاریخی و اجتماعی در دهه‌های گذشته و پشتیبان‌های نظری و تجربی نیز دارد.

برای پژوهش‌های آینده پیشنهاد می‌شود به‌لحاظ روش‌شناختی پژوهش‌هایی در نقطه فاصله فضای مجازی با فضای واقعی و کاهش امکان خطای نظام‌مند طراحی و پیاده‌سازی شود. همچنین الگوی سنجش سرمایه اجتماعی می‌تواند به‌صورت بومی با استفاده از

ظرفیت‌های دقیق فرهنگ سیاسی ایرانیان باز طراحی شود. ساخت مدلی که بتواند از همبستگی به سمت علیت حرکت کند نیز توصیه می‌شود.

تقدیر و تشکر

از مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی و شرکت دیتاک که در سنجش ملی سرمایه اجتماعی بر اساس این چارچوب همراه بودند، تشکر می‌شود.

تعارض منافع

تعارض منافع وجود ندارد.

ORCID

Alireza Haddadi

<https://orcid.org/0000-0002-6774-9337>

منابع

- باستانی، علیرضا؛ و رزمی، سید محمدجواد (۱۳۹۳). «تعیین و رتبه‌بندی سرمایه اجتماعی در استان‌های ایران با استفاده از روش غیرمستقیم». *رفاه اجتماعی*، ۱۴ (۵۵)، ۷۷-۴۵.
- پاتنام، رابرت دی (۱۳۹۲). *دموکراسی و سنت‌های مدنی (سرمایه اجتماعی و سنت‌های مدنی در ایتالای مدرن)*، مترجم: محمد تقی دلفروز، تهران: جامعه‌شناسان.
- پاتنام، رابرت دی (۱۴۰۳). *بولینگ به تنهایی (فروپاشی و بازسازی سرمایه اجتماعی در آمریکا)*، مترجم: قربان عباسی، تهران: شمع آوید.
- پیمایش ملی سرمایه اجتماعی (۱۳۹۷). پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- حدادی، علیرضا (۱۴۰۳). «چارچوبی نوین برای سنجش سرمایه اجتماعی نظام‌های سیاسی، با استفاده از روش علوم اجتماعی محاسباتی»، *فصلنامه علوم اجتماعی*. دوره ۳۱، شماره ۱۰۵.
- تنهایی، حسین ابوالحسن و حضرتی، صومعه (۱۳۸۸). *بررسی نظری پژوهش‌های سرمایه اجتماعی در جامعه ایران*، شماره ۱ (صص ۲۹ تا ۵۲).
- عسگری، محمد مهدی؛ و توحیدی‌نیا، ابولقاسم (۱۳۸۶). «تأثیر سرمایه اجتماعی بر رشد و توسعه اقتصادی». *جستارهای اقتصادی*، ۴ (۸)، ۱۲۱-۱۰۱.
- صفری‌شالی، رضا (۱۴۰۳). «تحلیل سرمایه اجتماعی در بین ایرانیان (به‌مثابه کلان مفهوم تبیین‌کننده وضعیت اجتماعی)»، *فصلنامه علوم اجتماعی*، دوره ۳۱، شماره ۱۰۴. صص ۱-۳۲.
- بلیکی، نورمن (۱۳۸۴). *طراحی پژوهش‌های اجتماعی*، ترجمه حسن چاوشیان، تهران، نشر نی.
- حدادی، علیرضا. (۱۴۰۰). «فرا تحلیل راهبردی وضعیت سرمایه اجتماعی در ایران»، چهارمین کنفرانس بین‌المللی مطالعات اجتماعی، حقوق و فرهنگ عامه، ۳۱ تیر ۱۴۰۰، تهران، ایران، مرکز توسعه و گسترش مطالعات میان‌رشته‌ای و دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم، ارائه‌شده به صورت سخنرانی.
- رنانی، محسن، مویدفر، رزیتا (۱۳۸۷). *سرمایه اجتماعی و عملکرد اقتصادی: بررسی مقایسه‌ای استان‌های ایران، فرایند مدیریت و توسعه*، شماره ۶۹-۶۸.
- سالگانیک، متیو جی (۱۴۰۰). *درآمدی بر علوم اجتماعی محاسباتی: پژوهش اجتماعی در عصر*

- دیجیتال، ترجمه عبدالحسین کلانتری، محمدحسین قطبی و ابراهیم دهنوی، تهران، انتشارات سروش.
- فیروزآبادی، سیداحمد و سیدرسول، حسینی و روح‌اله، قاسمی (۱۳۸۹). مطالعه شاخص‌ها و رتبه توسعه اجتماعی در استان‌های کشور و رابطه آن با سرمایه اجتماعی، *رفاه اجتماعی*، دوره: ۱۰، شماره: ۳۷، صص ۵۷-۹۳.
- قاسمی، وحید، امیری اسفرجانی، زهرا (۱۳۹۰). «تبیین جامعه‌شناختی تأثیر دینداری بر سرمایه اجتماعی درون‌گروهی»، *فصلنامه جامعه‌شناسی کاربردی*، سال بیست و دوم، شماره پیاپی ۴۲، شماره دوم، صص ۲۱-۴۶.
- کلنگ، برایان (۱۳۹۹). *کلان‌داده: چگونه انقلاب اطلاعاتی زندگی ما را دگرگون می‌کند* (مترجم: پری آزرمن وند). تهران: فرهنگ نشر نو.
- کرسول، جان دبلیو و کلارک، ویکی پلانو (۱۳۹۹). *روش‌های پژوهش ترکیبی*، ترجمه علیرضا کیامنش، تهران: آبیژ.
- محمدپور، محمد، هاشمی نصرت‌آباد، تورج و کلانتری، سالار، «نقش ویژگی‌های شخصیتی در تمایزگذاری کاربران و غیر کاربران شبکه‌های اجتماعی (مورد مطالعه: فیس‌بوک و کلوب)»، *مطالعات رسانه‌های نوین*، سال دوم پاییز ۱۳۹۵ شماره ۷
- هومن، حیدرعلی (۱۳۹۱). *راهنمای عملی فراتحلیل در پژوهش علمی*، تهران: سمت.
- هال، جان (۱۳۸۲). *جامعه مدنی (نظریه تاریخ و مقایسه)*، ترجمه افشین خاکباز، تهران، نشر علمی فرهنگی.

References

- Ariai, F., Tayefeh Mahmoudi, M., & Moeini, A. (2024). Enhancing aspect-based sentiment analysis with ParsBERT in Persian language. *Journal of AI and Data Mining*, 12(1), 1-14. <https://doi.org/10.22044/jadm.2023.13666.2482> jad.shahroodut.ac.ir
- Behera JK. (2021). "Role of social capital in disaster risk management: a theoretical perspective in special reference to Odisha, India". *Int J Environ Sci Technol (Tehran)*. 2023;20(3).
- Blei, David M., Ng, Yi, & Jordan, Michael I. (2003). Latent Dirichlet allocation. *Journal of Machine Learning Research*, 3, 993-1022.
- Cavey, James. (2004). "Social capital: A commentary on issues,

- understanding, and measurement". *Observatory PASCAL-Place Management Social Capital and Learning Regions*. RMIT University & University of Stirling.
- Chisadza, C., Clance, M., & Gupta, R. (2021). "Social capital and protests in the United States". *Peace and Conflict Studies*, 32(1), 1-20.
- Cioffi-Revilla, Claudio. (2017). *Introduction to computational social science* (2nd ed.). Springer.
- Coalter, Fred. (2007). "Sport clubs, social capital, and social regeneration". *Sport in Society*, 10, 537–559. <https://doi.org/10.1080/17430430701388723>
- Coffé, H., & Geys, B. (2005). Institutional performance and social capital: An application to the local government level. *Journal of Urban Affairs*, 27(5), 485–501. <https://doi.org/10.1111/j.0735-2166.2005.00244.x>
- Edelmann, Achim & Wolff, Tom & Montagne, Danielle & Bail, Christopher. (2020). "Computational Social Science and Sociology". *Annual Review of Sociology*.
- Engel Uwe, Quan-Haase Anabel, Liu Sunny, Lyberg Lars, (2022) *Handbook of Computational Social Science*, Volume 1, Theory, Case Studies and Ethics, Routledge.
- Falk, Ian, & Kilpatrick, Sue. (1999). "What is social capital? A study of interaction in a rural community. Center for Research and Learning in Regional Australia". University of Tasmania.
- Farahani, M., Gharachorloo, M., Farahani, M., & Manthouri, M. (2021). ParsBERT: Transformer-based model for Persian language understanding. *Neural Processing Letters*, 53(6), 3831–3847. <https://doi.org/10.1007/s11063-021-10528-4> SciSpace
- Feldman, Ronen. (2013). Techniques and applications for sentiment analysis. *Communications of the ACM*, 56(4), 80-89.
- Grootaert, Christiaan, & Bastelaer, Thierry van. (2001). *Understanding and measuring social capital*. World Bank, Working Paper No. 24.
- Hovy, Dirk (2020), *Text Analysis in Python for Social Scientists, Discovery and Exploration*, Cambridge University Press.
- Islam, M. S., et al. (2024). Challenges and future in deep learning for sentiment analysis. *Artificial Intelligence Review*, 57, 1–40. <https://doi.org/10.1007/s10462-023-10651-9> SpringerLink
- Joseph, J., Vineetha, S., & Sobhana, N. V. (2022). A survey on deep learning based sentiment analysis. *Materials Today: Proceedings*, 58, 456–460. <https://doi.org/10.1016/j.matpr.2022.02.483> ScienceDirect
- Jungherr, Andreas, Theocharis, Yannis (2020), "Computational Social

- Science and the Study of Political Communication”, *Political Communication*, Volume 38, Issue 1-2.
- Keele, L. (2007). Social capital and the dynamics of trust in government. *American Journal of Political Science*, 51(2), 241–254. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5907.2007.00248.x>
- Knack, S. (2002). Social capital and the quality of government: Evidence from the States. *American Journal of Political Science*, 46(4), 772–785. <https://doi.org/10.2307/3088433>
- Liu, Xinxing, Xing, Wu, Dai, Shuji (2014), The reliability of Big Data, *7th IEEE Joint International Information Technology and Artificial Intelligence Conference (ITAIC)*.
- Mohey, Dalia, & Eldin, Mohamed H. (2016). “A survey on sentiment analysis challenge”. *Journal of King Saud University - Engineering Sciences*, 30(4), 330-338.
- Myeong, S., & Seo, H. (2016). Which type of social capital matters for building trust in government? Looking for a new type of social capital in the governance era. *Sustainability*, 8(4), 322. <https://doi.org/10.3390/su8040322>
- O’Connor, C., & Joffe, H. (2020). Intercoder reliability in qualitative research: Debates and practical guidelines. *International Journal of Qualitative Methods*, 19, 1–13. <https://doi.org/10.1177/1609406919899220>
- Poecze, F., & Strauss, C. (2020). “Social Capital on Social Media—Concepts, Measurement Techniques and Trends in Operationalization”. *Information*, 11(11), 515.
- Priest, A. A. (2023). Under pressure: Social capital and trust in government after natural disasters. *Social Currents*, 10(4), 381–400. <https://doi.org/10.1177/23294965221144568>
- Sadiku, Matthew & Ashaolu, Tolulope Joshua & Ajayi-Majebi, Abayomi & Musa, Sarhan. (2021). Artificial Intelligence in Social Media. *International Journal Of Scientific Advances*. 2. 10.51542/ijscia.v2i1.4.
- Sangnier, M., & Zylberberg, Y. (2017). “Protests and trust in the state: Evidence from African countries”. *Journal of Public Economics*, 152, 55-67.
- Suebvises, P. (2018). Social capital, citizen participation in public administration, and public sector performance in Thailand. *World Development*, 109, 236–248. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2018.05.007>
- Vyncke, V., Peersman, W., Maeseneer, J.D., & Willems, S.J. (2012).

“Measuring the immeasurable? Operationalising social capital in health research”. *Health*, 4, PP: 555-566.

Weller K, Bruns A, Burgess J, et al. (eds) (2014) *Twitter and Society*. New York, NY: Peter Lang.

Wiedemann, Georg. (2016). *Text mining for qualitative data analysis in the social sciences*. Springer

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

استناد به این مقاله: حدادی، علیرضا. (۱۴۰۴). بازنمایی سرمایه اجتماعی حاکمیت در اعتراضات ۱۴۰۱: داده کاوی

کلان داده‌های شبکه‌های اجتماعی، فصلنامه علوم اجتماعی، ۳۲(۱۰۸)، ۵۳-۱۰۵. DOI:

10.22054/qjss.2025.86591.2897

Social sciences is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License...